

Biuro Studiów i Ekspertyz

Przekłady
Aktów
Prawnych

1(10)97

Biuletyn Biura
Studiów i Ekspertyz
Kancelarii Sejmu

Redaktor prowadzący: **Romuald Szpor**

© Copyright by Kancelaria Sejmu, Warszawa 1997

ISSN 1230-3186

Opracowanie graficzne, skład i łamanie: *Biuro Studiów i Ekspertyz*
Druk i oprawa: *Wydawnictwo Sejmowe*
Warszawa, styczeń 1997

Trwające w Sejmie prace nad projektem ustawy lustracyjnej (Druk Sejmowy nr 1582) stwarzają okazję do prezentacji przekładów dwóch węgierskich ustaw lustracyjnych: ustawy z 1994 r. o lustracji osób pełniących wybrane ważne funkcje i stanowiska oraz ustawy z 1996 r. nowelizującej ustawę lustracyjną. Warto podkreślić, iż niniejsza publikacja stanowi w tym zakresie kontynuację inicjatywy translatorskiej Biura Studiów i Ekspertyz. Biuletyn Działu Przekładów BSE nr 3(5)/92 zawierał zestaw oryginałów i przekładów ustaw z Czech, Słowacji i Niemiec - dotyczących zagadnień lustracji.

Paralelny sposób publikacji ustawy z 1996 r. (na stronach nieparzystych) wraz z ustawą z 1994 r. (na stronach parzystych) pozwala na prześledzenie kierunku zmian procedur lustracyjnych w państwie, w którym regulacje normujące to zagadnienie obowiązują od dwóch lat. Analiza ewolucji tych regulacji może stanowić istotną informację w kontekście prac nad polską ustawą lustracyjną.

Niniejszy numer Biuletynu Działu Przekładów BSE zawiera również tłumaczenie raportu nt. "Parlamentarnych komisji śledczych w państwach członkowskich Unii Europejskiej". Przedstawiany materiał został opracowany przez Dyрекcję Generalną Studiów Parlamentu Europejskiego. Stanowi on poprawioną wersję wcześniejszego opracowania, uaktualnionego i poszerzonego na wniosek pierwszej komisji śledczej Parlamentu Europejskiego, utworzonej w grudniu 1995 r. w celu zbadania wspólnotowego systemu tranzytowego.

Podstawą do opracowania tego raportu stały się informacje pochodzące z dwóch uzupełniających się źródeł:

- odpowiedzi na ankietę uzyskanych przez Dyрекcję Generalną Studiów Parlamentu Europejskiego od służb parlamentarnych państw członkowskich na temat parlamentarnych komisji śledczych.*
- wcześniejszych publikacji Parlamentu Europejskiego.*

Pierwsza część raportu zawiera analizę sytuacji w parlamencie krajowym oraz opis roli komisji śledczych. System komisji śledczych obowiązujący w

poszczególnych państwach członkowskich przedstawiono wg. następujących kryteriów: podstawy prawne, powołanie komisji, czas trwania mandatu, skład komisji, zakres działania i ograniczenia, kompetencje, prawa świadków i dostęp do środków masowego przekazu. W drugiej części raport zawiera również krótki opis przypadków tych państw, w których praktyka różni się od ścisłych przepisów prawnych.

Nazwiska tłumaczy i weryfikatorów umieszczono na końcu każdego tekstu.

SPIS TREŚCI

WĘGIERSKA USTAWA LUSTRACYJNA:

Ustawa XXIII. z 1994 r. o lustracji osób pełniących wybrane ważne funkcje i stanowiska, Magyar Közlöny, 1994/36 szám.

Ustawa LXVII. z 1996 r. o lustracji osób pełniących wybrane ważne funkcje i stanowiska oraz o Urzędzie Historycznym Magyar Közlöny, 1996/61 szám.

Parlament Europejski. Dyrekcja Generalna Studiów.
Dokument roboczy - *Parlamentarne komisje śledcze w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Charakterystyka i analiza porównawcza*

A. Wstęp

B. Parlamentarne komisje śledcze w poszczególnych państwach członkowskich:

Belgia

Dania

Republika Federalna Niemiec

Hiszpania

Finlandia

Francja

Grecja

Irlandia

Włochy

Luksemburg

Holandia

Austria

Portugalia

Szwecja

Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej

C. Analiza porównawcza

Ustawa XXIII. z 1994 r.

o lustracji osób pełniących wybrane ważne funkcje i stanowiska

Zgromadzenie Krajowe, mając na względzie zachowanie czystości życia publicznego w demokratycznym państwie, tworzy następującą ustawę:

Artykuł 1. Należy zlustrować czy osoby wymienione w artykule 2.

a) były - jawnymi lub "ściśle tajnymi" - czynnymi oficerami Departamentu III/III. MSW (Ministerstwa Spraw Wewnętrznych), w departamentach III/III w komendach policji w Budapeszcie lub w komendach w miastach komitackich (wojewódzkich) oraz w jednostkach organizacyjnych będących ich poprzednikami (Departament Polityczny Węgierskiej Policji Państwowej Komendy Budapeszteńskiej, Departament Ochrony Państwa Węgierskiej Policji Państwowej, Urząd Ochrony Państwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, jednostki organizacyjne Ministerstwa Spraw Wewnętrznych zajmujące się przeciwdziałaniem "Wewnętrznej Reakcji", Departament IV. do Walki z Wewnętrzną Reakcją Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Departament V. do Walki z Wewnętrzną Reakcją Głównego Departamentu Polityczno-Śledczego) według ewidencji zamkniętej w dniu 14 lutego 1990 r. i przechowywanej w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych;

b) czy osoby o których mowa w artykule 2. przekazywały wyżej wymienionym instytucjom własnoręcznie podpisane oświadczenie o przyjęciu na siebie zadań operacyjnych, czy składały raporty i czy za swoją działalność otrzymywały wynagrodzenie, premie lub ulgi; albo

c) czy pełniły służbę w formacjach zbrojnych władz bezpieczeństwa w latach 1956-1957;

d) czy pełniły takie funkcje polityczne lub państwowe, które umożliwiały im dostęp do informacji i danych znajdujących się w gestii urzędów wymienionych w punkcie a);

e) czy należały do Partii Strzałokrzyżowców.

Artykuł 2. Lustracji, o której mowa w artykule 1. podlegają:

1. deputowani do Zgromadzenia Krajowego;
2. osoby, które zostały zobowiązane przez Zgromadzenie Krajowe do złożenia przysięgi;
3. członkowie rządu;
4. prezes Węgierskiego Banku Narodowego;
5. polityczni, tytułarni i administracyjni sekretarze stanu oraz urzędnicy państwowi zatrudnieni na analogicznych stanowiskach;
6. burmistrz stolicy;
7. ambasadorowie;
8. zastępcy sekretarzy;
9. naczelny dowódca Węgierskich Sił Zbrojnych, szef sztabu, krajowy komendant Straży Granicznej oraz komendant główny Policji;
10. prezes Węgierskiego Radia i Telewizji oraz dyrektor naczelny Węgierskiej Agencji Prasowej (MTI);
11. oficerowie służby czynnej w stopniu generałów i komendanci Policji;
12. wiceprezesi Węgierskiego Banku Narodowego;
13. zastępcy dowódcy Węgierskich Sił Zbrojnych, szefa sztabu, krajowego komendanta Straży Granicznej oraz komendanta głównego Policji;
14. dyrektorzy departamentu w ministerstwach i pracownicy administracji państwowej zatrudnieni na analogicznych stanowiskach;
15. przewodniczący zgromadzeń komitackich, burmistrzowie miast, dzielnic stolicy oraz zastępcy burmistrza stolicy;

16. wiceprezesi Węgierskiego Radia i Telewizji, zastępcy dyrektora naczelnego Węgierskiej Agencji Prasowej;
17. komendanci Policji;
18. rektorzy, dziekani i dyrektorzy generalni w uniwersytetach, w których własność państwa jest w przewadze
19. zawodowi sędziowie;
20. prokuratorzy;
21. redaktorzy zatrudnieni w Węgierskim Radiu i Telewizji i w Węgierskiej Agencji Prasowej oraz pracownicy zatrudnieni na stanowiskach wyższych niż stanowisko redaktora;
22. redaktorzy dzienników i czasopism, których jednorazowy nakład przekracza 30.000 egzemplarzy oraz pracownicy tych redakcji zatrudnieni na stanowiskach wyższych niż stanowisko redaktora;
23. szefowie katedr w uniwersytetach i szkołach wyższych, oraz pracownicy uniwersytetów i szkół wyższych zatrudnieni na stanowiskach wyższych niż szef katedry w uniwersytetach i szkołach wyższych, w których własność państwa jest w przewadze.
24. dyrektorzy jednostek gospodarczych należących do państwa lub takich, w których udział większościowy należy do państwa;
25. dyrektorzy banków i wyspecjalizowanych instytucji finansowych, w których państwo ma większość udziałów.

Artykuł 3. Lustrację należy przeprowadzić, zgodnie z treścią artykułu 2., w kolejności stanowisk wyszczególnionych w poszczególnych podpunktach, wedle kolejności alfabetycznej nazwisk badanych, listę badanych należy sporządzić z taki sposób, by komisja określona w artykule 5. mogła dokonać identyfikacji badanych.

Artykuł 4. W odniesieniu do osób duchownych pełniących funkcje w hierarchii kościelnej oraz na wniosek władz kościelnych, lustrację o jakiej mo-

wa przeprowadza minister spraw wewnętrznych lub minister obrony narodowej i informuje wnioskodawcę o wynikach lustracji przeprowadzonej zgodnie z treścią artykułu 1.

Artykuł 5. (1) Lustrację przeprowadzają dwie lub więcej niż dwie komisje, składające się z trzech sędziów. Komisje, za zgodą prezesa Sądu Najwyższego, składają się z sędziów, których kandydatury wysuwa Komisja Bezpieczeństwa Narodowego Zgromadzenia Krajowego, Zgromadzenie Krajo-
we zaś określa czas trwania ich kadencji.

(2) Jeżeli członek komisji nie może pełnić powierzonej mu funkcji, Zgromadzenie Krajo-
we zgodnie z procedurą określoną w punkcie (1) wybiera nowego członka. Jeżeli ustaną przyczyny dla których wcześniej wybrany członek komisji nie mógł pełnić swej funkcji, mandat nowego członka komisji ustaje.

(3) Do wyznaczenia sędziego na członka komisji potrzebna jest jego zgoda.

(4) Po wyborze sędziego na członka komisji nie może on orzekać, jego stosunek służbowy od momentu wybrania do chwili ustania członkostwa pozostaje zawieszony. Czas zawieszenia liczy się jako czas trwania stosunku służbowego.

(5) Stosunek pracy członka komisji, poza jego wynagrodzeniem, regulowany jest ustawą XXIII. z 1992 r. o pracownikach administracji państwowej. O wynagrodzenie dla członka komisji troszczy się rząd.

(6) Członkowie komisji są niezależni i podlegają tylko prawu. Członek komisji nie może być pociągnięty do odpowiedzialności ani przez sąd ani przez inną władzę sądowniczą za podany przez niego, w czasie pełnienia misji, fakt czy opinię związaną z pełnioną funkcją, co jednak nie zwalnia go z obowiązku przestrzegania prawa w zakresie dochowania tajemnicy.

Artykuł 6. (1) Na członka komisji może być wybrany tylko taki sędzia, który nie dopuścił się czynów określonych w artykule 1. i nie uczestniczył w orzekaniu wyroków, które zostały unieważnione na podstawie ustawy XXXVI. z 1989 r. o rehabilitacji osób skazanych za działalność w okresie powstania narodowego 1956 r., ustawy XXVI. z 1990 r. o uznaniu za unieważnione wyroków przyjmowanych z naruszeniem prawa w latach 1945-1963 oraz ustawy XI. z 1992 r. o uznaniu za unieważnione niektórych wyroków przyjmowanych w latach 1963-1989 w sprawach o działanie przeciwko państwu i porządkowi społecznemu.

(2) Przed mianowaniem go w skład komisji, sędzia jest zobowiązany złożyć pisemne oświadczenie o tym czy prowadził działalność określoną w artykule 1. oraz czy uczestniczył w orzekaniu wyroków określonych w punkcie (1).

Artykuł 7. Kontroli (weryfikacji) sędziego wyznaczonego w skład komisji dokonuje Komisja Bezpieczeństwa Narodowego Zgromadzenia Krajowego w posiadaniu danych dotyczących kandydata, którymi dysponują minister spraw wewnętrznych i minister obrony narodowej. Jeżeli minister spraw wewnętrznych lub minister obrony narodowej nie dysponują danymi dotyczącymi osoby kandydata, to wówczas zawiadamiają o tym Komisję Bezpieczeństwa Narodowego Zgromadzenia Krajowego.

Artykuł 8. Komisja oraz - w trakcie weryfikacji określonej w artykule 7. również Komisja Bezpieczeństwa Narodowego Zgromadzenia Krajowego - przestrzegając zasad tajności, może bez innych ograniczeń badać dokumenty związane z osobami poddawanych lustracji w aspekcie ich działalności określonej w artykule 1. (dalej: ewidencja) oraz zwracać się o informacje do ministra spraw wewnętrznych - zaś w kwestii przynależności do formacji zbrojnych władz bezpieczeństwa - do ministra obrony narodowej.

Artykuł 9. Minister spraw wewnętrznych, a w kwestii przynależności do formacji zbrojnych władz bezpieczeństwa minister obrony narodowej tworzą dla potrzeb Komisji Bezpieczeństwa Narodowego Zgromadzenia Krajowego oraz komisji warunki niezbędne do prowadzenia lustracji.

Artykuł 10. (1) Komisja niezwłocznie informuje na piśmie zainteresowaną osobę o fakcie rozpoczęcia jej lustracji, jednocześnie informując ją, że w terminie określonym w zawiadomieniu może się ona stawić przed komisją celem wyjaśnienia swojego stanowiska oraz że może je także przedstawić na piśmie. W powyższym zawiadomieniu termin ten powinien być ustalony z przynajmniej 15 dniowym wyprzedzeniem. Komisja informuje też zainteresowanego o danych, jakimi dysponuje w związku z działalnością określoną w artykule 1. a także o tym jakie dane nie są jej znane.

(2) Osoba poddana lustracji może w terminie wyznaczonym przez komisję prosić o kolejny termin stawienia się przed komisją lub przedstawienia wyjaśnień na piśmie, jednak nie dalszy niż 15 dni.

(3) Jeżeli osoba poddana lustracji nie pojawi się przed komisją ani w terminie określonym w punkcie (2) nie przedstawi wyjaśnień na piśmie, komisja podejmuje decyzję określoną w artykule 14. - na podstawie danych, którymi dysponuje.

Artykuł 11. (1) Jeżeli osoba poddana lustracji poświadczy, że nie pełni funkcji określonych w artykule 2. lub też zrezygnowała z ich pełnienia, albo też wniosła o jej odwołanie z ich pełnienia, lustrację należy odwołać w trybie natychmiastowym. Komisja niezwłocznie informuje osobę poddaną lustracji o ustaniu lustracji.

(2) Jeśli osoba zainteresowana postępując zgodnie z artykułem 22., wnosi o przeprowadzenie lustracji, należy ją prowadzić dalej.

Artykuł 12. Przedmiotem pracy komisji w trakcie prowadzonego przez nią postępowania wyjaśniającego, jest nie tylko ewidencja. W celu zweryfikowania danych zawartych w ewidencji może ona sięgnąć po każde prawnie dopuszczoną procedurę dowodową.

Artykuł 13. Postępowanie prowadzone przez komisję ma charakter zamknięty, oprócz członków komisji może w nim uczestniczyć tylko osoba zaproszone, to jest osoby poddawane lustracji - w terminie określonym w punktach (1) i (2) artykułu 10. Dane wykorzystywane przez komisję oraz dane, które powstały w wyniku jej pracy należy traktować wedle zasad obowiązujących wobec tajemnicy państwowej.

Artykuł 14. W wyniku działań lustracyjnych prowadzonych przez komisję, orzeka ona czy osoba poddana lustracji prowadziła działalność określoną w artykule 1.

Artykuł 15. Komisja w orzeczeniu powołuje się na dane, na które oparła swój werdykt, o czym niezwłocznie informuje osobę poddaną lustracji.

Artykuł 16. Komisja podejmuje orzeczenie w głosowaniu tajnym, większością głosów.

Artykuł 17. Pozostałe zasady działania komisji zostają określone przez nią samą.

Artykuł 18. (1) Jeśli w myśl orzeczenia komisji, osoba poddana lustracji prowadziła działalność określoną w artykule 1., komisja wzywa osobę poddaną lustracji, by w terminie 30 dni zrezygnowała z pełnionej funkcji, to jest zainicjowała jej odwołanie, jednocześnie informując tę osobę, że w przeciwnym przypadku w terminie nie przekraczającym 15 dni po upływie 30 dni od wydania przez nią orzeczenia, poda je do publicznej wiadomości. Komisja

zwraca jednocześnie uwagę osoby poddanej lustracji, że przeciwko orzeczeniu komisji przysługuje jej prawo odwołania się do sądu i może wnosić o unieważnienie orzeczenia. W sprawie treści orzeczenia nie ma miejsca na postępowanie sądowe o naruszenie dóbr osobistych.

(2) Orzeczenie komisji zostaje opublikowane w części personalnej dziennika urzędowego *Magyar Közlöny* i jednocześnie, w celu podania do wiadomości publicznej, zostaje przekazane Węgierskiej Agencji Prasowej.

Artykuł 19. (1) Osoba poddana lustracji może wnieść powództwo przed Sądem Stołecznym w terminie 15 dni od opublikowania orzeczenia.

(2) W trakcie postępowania sądowego powinny być stosowane przepisy dotyczące sądowej rewizji postanowień administracyjnych.

(3) Sąd Niezwłocznie informuje komisję o wplynięciu powództwa.

(4) Wniesienie powództwa oddala termin podania orzeczenia do publicznej wiadomości.

(5) Postępowanie sądowe należy wnieść przeciwko Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, lub też - jeśli przedmiotem sporu będzie służba w formacjach zbrojnych władz bezpieczeństwa, o której dane nie są przechowywane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych - przeciwko Ministerstwu Obrony Narodowej.

(6) Sąd zawiadamia komisję o orzeczeniu prawomocnego wyroku.

(7) Postępowanie sądowe prowadzone jest na posiedzeniu zamkniętym.

Artykuł 20. (1) Jeśli komisja wezwie osobę poddaną lustracji do rezygnacji z pełnionej funkcji lub do zainicjowania jej odwołania, a osoba ta w ter-

minie 30 dni od przyjęcia orzeczenia, lub też w przypadku postępowania sądowego określonego w artykule 19., w terminie 30 dni od wydania prawomocnego wyroku oddalającego pozew, złoży rezygnację lub zainicjuje odwołanie jej i o fakcie tym w sposób wiarogodne poinformuje komisję w terminie do 15 po upływie 30 dni, komisja nie poda swojego werdyktu do publicznej wiadomości.

(2) Komisja nie poda swojego orzeczenia do publicznej wiadomości, jeśli w wyniku postępowania sądowego określonego w artykule 19. zostanie ogłoszony prawomocny wyrok unieważniający orzeczenie.

Artykuł 21. Jeśli komisja wezwie osobę poddaną lustracji do rezygnacji z pełnionej funkcji lub do zainicjowania jej odwołania w terminie 30 dni od przyjęcia orzeczenia, oraz jeśli po upływie 30 dni od ogłoszenia prawomocnego wyroku w postępowaniu sądowym określonym w artykule 19., oddalającym pozew, osoba poddana lustracji nie zrezygnuje z pełnionej funkcji lub nie zainicjuje jej odwołania, komisja w terminie 15 dni po upływie 30 dni, podaje orzeczenie do publicznej wiadomości. Jednocześnie, na wniosek komisji, minister spraw wewnętrznych znosi klauzulę tajności danych.

Artykuł 22. (1) Osoby, które w okresie pozostawania w mocy niniejszej ustawy zrezygnują z funkcji określonych w artykule 2. oraz jeśli pełnią one takie funkcje z wyboru, które w tym czasie podlegają reelekcji, w której osoby te nie będą kandydować, mogą zwrócić się do komisji o poświadczenie, że nie były członkami ani agentami organizacji określonych w artykule 1.

(2) Zainteresowane osoby wymienione w punkcie (1) jednocześnie z prośbą w tej sprawie winny udokumentować rezygnację lub odstąpienie od kandydowania.

(3) Jeśli ubiegający się nie figuruje w ewidencji, komisja w terminie 30 dni wydaje poświadczenie o takim stanie rzeczy.

Artykuł 23. Jeden egzemplarz orzeczenia komisji, jeden egzemplarz prawomocnego wyroku, poświadczenia, że osoba poddana lustracji nie pełni funkcji określonej w artykule 2., a także jeden egzemplarz [komplet] dokumentów zaświadczających o tym, że osoba poddana lustracji zrezygnowała z funkcji lub zainicjowała jej odwołanie należy dołączyć do materiałów ewidencyjnych dotyczących danej osoby i przechowywać zgodnie z zasadami ochrony tajemnicy.

Artykuł 24. O środki finansowe, niezbędne do funkcjonowania komisji oraz do zrównoważenia kosztów, które powstaną w trakcie badania ewidencji w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i w Ministerstwie Obrony Narodowej należy zadbać w ustawie budżetowej.

Artykuł 25. O ile ustawa nie stanowi inaczej, przez okres 30 lat od przyjęcia orzeczenie dotyczącego osoby poddanej lustracji oraz od wydania prawomocnego wyroku, zaś jeśli chodzi o inne osoby - w okresie 30 lat, jakie miną po upływie 6 lat od wejścia w życie ustawy, nie można mieć wglądu do ewidencji. Zadanie przechowywania ewidencji spoczywa na ministrze spraw wewnętrznych, zaś w zakresie danych o służbie w formacjach zbrojnych władz bezpieczeństwa, minister spraw wewnętrznych i minister obrony narodowej.

Artykuł 26. Osoby pełniące służbę w III. Głównym Departamencie (ds. bezpieczeństwa państwowego) byłego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i urzędów, których był on prawną kontynuacją, w systemie "ściśle tajnym", którzy na podstawie tego stosunku służbowego pobierają obecnie świadcze-

nia emerytalne, nie można przyznać dochodów uzupełniających. Uregulowanie to nie dotyczy uprawnień emerytalnych wynikających ze stosunku pracy.

Artykuł 27. (1) Niniejsza ustawa, za wyjątkami zawartymi w punkcie (2), wchodzi w życie 1 czerwca 1994 r. i za wyjątkiem artykułów 23., 25. i 26. - traci moc prawną 30 czerwca 2000 r.

(2) Artykuły 5-9. oraz w zakresie kontroli członka komisji określonej w artykule 5. w aspekcie artykułu 1. wchodzi w życie z dniem ogłoszenia ustawy.

(3) Lustrację osób, które 1 czerwca 1994 r. pełniły funkcje określone w artykule 2. należy zakończyć do 30 czerwca 1995 r., zaś wobec osób obejmujących te funkcje później lustrację należy zakończyć przez rok.

(4) Jeżeli w okresie pozostawania w mocy ustawy osoby pełniące funkcje określone w artykule 2. obejmą je ponownie, a ich weryfikacja została przeprowadzona wcześniej, po zastosowaniu kryteriów zawartych w artykule 3., ponownej nie trzeba przeprowadzać ponownej lustracji. W takich przypadkach komisja, na podstawie swojego wcześniejszego orzeczenia, wzywa osobę poddaną lustracji do rezygnacji z pełnionej funkcji albo do zainicjowania odwołania. Komisja, stosując odpowiednio artykuły 20. i 21. ustawy, dysponuje terminem, który biegnie od przekazania wezwania.

Árpád Göncz

György Szabó

Prezydent Republiki

Przewodniczący
Zgromadzenia Krajowego

Ustawa została przyjęta przez Zgromadzenie Krajowe na posiedzeniu w dniu 8 marca 1994 r.

Ustawa LXVII.

z 1996 r.

o lustracji osób pełniących wybrane ważne funkcje i stanowiska oraz o Urzędzie Historycznym

Zgromadzenie Krajowe dokonuje nowelizacji ustawy XXIII. z 1994 r. o lustracji osób pełniących wybrane ważne funkcje i stanowiska (dalej: *ustawa*) w sposób następujący:

Artykuł 1. Tytuł ustawy otrzymuje następujące brzmienie:

„Ustawa XXIII. z 1994 r. o lustracji osób pełniących wybrane ważne funkcje i stanowiska oraz o Urzędzie Historycznym.”

Artykuł 2. Punkty a) i b) artykułu 1. *ustawy* otrzymują brzmienie:

„a) były - jawnymi lub „ściśle tajnymi” - czynnymi oficerami Departamentu III/III. MSW (Ministerstwa Spraw Wewnętrznych), w departamentach III/III w komendach policji w Budapeszcie lub w komendach w miastach komitackich (wojewódzkich) oraz w jednostkach organizacyjnych będących ich poprzednikami (Departament Polityczny Węgierskiej Policji Państwowej Komendy Budapeszteńskiej, Departament Ochrony Państwa Węgierskiej Policji Państwowej, Urząd Ochrony Państwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, jednostki organizacyjne Ministerstwa Spraw Wewnętrznych zajmujące się przeciwdziałaniem „Wewnętrznej Reakcji”, Departament IV. do Walki z Wewnętrzną Reakcją Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Departament V. do Walki z Wewnętrzną Reakcją Głównego Departamentu Polityczno-Śledczego); lub

b) czy wykonywały na rzecz organów wymienionych w punkcie a) działalności merytorycznej, to jest:

- czy podpisały oświadczenie o podjęciu działań operacyjnych i czy składały meldunki oraz czy otrzymywały od tych organów wynagrodzenie, premie lub ulgi i czy podpisały oświadczenie dotyczące podjęcia działań operacyjnych i czy składały meldunki oraz

- czy znalazły się na liście osób wykonujących działania operacyjne i czy otrzymywały od tych organów wynagrodzenie, premie lub ulgi.”

Artykuł 3. *Ustawa* zostaje uzupełniona o nowy punkt 1/A, który otrzymuje brzmienie:

„Z punktu widzenia zastosowania artykułu 1/A:

1. Pod pojęciem dokument i ewidencja (dalej łącznie: dokument) należy rozumieć dokument w znaczeniu, w jakim został ujęty w punkcie c) artykułu 3. ustawy LXVI. z 1995 r. o ochronie dokumentów w archiwach państwowych i prywatnych;
2. dotyczy: każdej osoby, której dane personalne występują w dokumentach objętych ustawą, niezależnie od tego z jakiego tytułu.”

Artykuł 4. Artykuł 2. *ustawy* otrzymuje brzmienie:

„Artykuł 2. (1) Lustracji określonej w artykule 1. podlegają - oprócz wyjątków określonych w punkcie (12) - osoby, które zostały zobowiązane do złożenia przysięgi przez Zgromadzenie Krajowe lub przez prezydenta oraz wobec osób, które zostały wybrane przez Zgromadzenie Krajowe.

(2) Lustracji nie podlegają osoby, pełniące funkcje i stanowiska wymienione w punktach (1), (3) i (4), które urodziły się po 14 lutego 1972 r.

(3) Lustracji wobec osób określonych w punkcie (1) należy dokonywać w następującej kolejności:

1. deputowani do Zgromadzenia Krajowego,
2. prezydent republiki,
3. członkowie rządu,
4. prezes i wiceprezesi Państwowej Izby Rozliczeniowej,
5. rzecznik praw obywatelskich urzędujący w Zgromadzeniu Narodowym i jego zastępcy, parlamentarny pełnomocnik mniejszości narodowych i etnicznych oraz pełnomocnik ds. ochrony danych,
6. członkowie Sądu Konstytucyjnego,
7. prezes Sądu Najwyższego,
8. prokurator generalny,
9. sekretarze stanu,
10. wiceprezes Sądu Najwyższego,

11. zastępcy prezesa Sądu Najwyższego,
12. prezes Węgierskiego Banku Narodowego, wiceprezesi, członkowie Rady Papierów Wartościowych,
13. prezes Urzędu ds. Konkurencji Gospodarczej, jego wiceprezesi,
14. prezes Węgierskiego Radia i Telewizji, wiceprezesi, dyrektor naczelny Węgierskiej Agencji Prasowej,
15. osoby nie wymienione w punktach 1-14, określone w punkcie (1).

(4) Lustracji prezesa i wiceprezesa Urzędu Historycznego należy dokonać przed ich powołaniem. Lustracji pracowników Urzędu Historycznego dokonuje się na pisemny wniosek jego prezesa.”

Artykuł 5. Artykuł 3. *ustawy* otrzymuje brzmienie:

„Artykuł 3. Lustrację obejmującą osoby określone w analogicznym punkcie (3) artykułu 2. należy przeprowadzić na podstawie listy ułożonej w porządku alfabetycznym, która umożliwi komisji określonej w artykule 5. identyfikację osób poddawanych lustracji.”

Artykuł 6. Punkt (5) artykułu 5. *ustawy* otrzymuje brzmienie:

„(5) Komisja lustrująca osoby pełniące ważne funkcje i stanowiska występuje w podrozdziale „Urzędowe organy Zgromadzenia Krajowego” ustawy o budżecie centralnym. W zakresie stosunku pracy członków komisji, poza sprawą ich nagradzania, należy stosować przepisy ustawy XXIII. z 1992 r. o statusie prawnym urzędników państwowych. O wynagrodzeniach członków komisji stanowi Zgromadzenie Krajowe. Prawa pracodawcy wobec członków komisji ma przewodniczący Zgromadzenia Krajowego.”

(2) Zdanie drugie punktu (6) artykułu 5. *ustawy* otrzymuje brzmienie:

„Członek komisji nie może być pociągnięty do odpowiedzialności ani przez sąd ani inną władzę sądowniczą za podany przez niego, w czasie pełnienia misji, fakt czy opinię związaną z pełnioną funkcją, co jednak nie zwalnia go z obowiązku przestrzegania prawa w zakresie dochowania tajemnicy.”

Artykuł 7. Artykuł 7. *ustawy* otrzymuje brzmienie:

„Kontroli (weryfikacji) sędziego wyznaczonego w skład komisji dokonuje Komisja Bezpieczeństwa Narodowego Zgromadzenia Krajowego.”

Artykuł 8. Artykuł 8. *ustawy* otrzymuje brzmienie:

„Artykuł 8. (1) Lustrację o której mowa w artykule 1. *ustawy* należy przeprowadzić na podstawie danych odnoszących się do osób lustrowanych zawartych w dokumentach.

(2) Komisja oraz - w trakcie weryfikacji określonej w artykule 7. - również Komisja Bezpieczeństwa Narodowego Zgromadzenia Krajowego - przestrzegając norm prawnych dotyczących tajności i ochrony danych osobowych, może bez żadnych innych ograniczeń korzystać z dokumentów pozostających pod pieczęcią Urzędu Historycznego oraz z dokumentów, które do 14 lutego 1990 r. nie zostały zarchiwizowane i przekazane do Urzędu Historycznego i są przechowywane w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. Komisja może też poprosić o obsługę informacyjną opartą o te dokumenty.

(3) Instytucje podlegające ministrowi spraw wewnętrznych, ministrowi obrony narodowej oraz ministrowi bez teki koordynującemu obywatelskie działania na rzecz bezpieczeństwa narodowego zapewniają obsługę informacyjną i wgląd osobom wchodzącym w skład komisji i Komisji Bezpieczeństwa Narodowego, w zakresie danych i dokumentów określonych w artykule 1. *ustawy*, w celu zapewnienia warunków lustracji osób poddanych lustracji.

(4) Komisja oraz Komisja Bezpieczeństwa Narodowego Zgromadzenia Krajowego, w celu stwierdzenia tożsamości osoby poddanej lustracji lub świadka, który ma złożyć zeznanie, mogą zwracać się o dane w zakresie imienia, nazwiska i adresu z dokumentów określonych w punkcie (3) oraz z ewidencji zawierającej dane osobowe i adresy obywateli.

(5) Jeśli chodzi o osobę poddaną lustracji, w celu przeprowadzenia lustracji, komisja oraz Komisja Bezpieczeństwa Narodowego Zgromadzenia Krajowego, mogą badać dowolny dokument związany z osobami określonymi w artykule 1. ustawy.

(6) Członkowie komisji są uprawnieni do wglądu do poufnych informacji, które odnoszą się do osób wymienionych w artykule 2. i do działań określonych w artykule 1. oraz do dokumentów zawierających takie dane, z zachowaniem obowiązku dochowania tajemnicy w odniesieniu do danych poufnych. Jeśli chodzi o osoby przesłuchiwane przez komisję w charakterze świadka - w odniesieniu do danych niezbędnych do lustracji - to lustrujący nie może im odmówić zwolnienia z obowiązku dochowania tajemnicy państwowej.”

Artykuł 9. Artykuł 10. *ustawy* zostaje uzupełniony o następujący punkt (1), zaś dotychczasowa numeracja punktów (1)-(3) zmienia się na (2)-(4):

„(1) W odniesieniu do postępowania komisji - jeśli prawo nie stanowi inaczej - należy stosować przepisy prawne zawarte w ustawie IV. z 1957 r. o ogólnych zasadach postępowania w administracji państwowej.”

Artykuł 10. Artykuł 13. *ustawy* otrzymuje brzmienie:

„Posiedzenie komisji jest zamknięte, poza członkami komisji może w nim uczestniczyć tylko osoba poddawana lustracji lub przedstawiciel, upoważniony pisemnie do jej reprezentowania lub też osoby wezwane przez komisję w terminie określonym w punktach (2)-(3) artykułu 10.”

Artykuł 11. Punkty (1) i (2) artykułu 18. *ustawy* otrzymują brzmienie:

„Artykuł 18. (1) Jeśli w myśl orzeczenia komisji, osoba poddana lustracji prowadziła działalność określoną w artykule 1., komisja wzywa osobę poddaną lustracji, by w terminie 30 dni zrezygnowała z pełnionej funkcji, lub zainicjowała jej odwołanie, jednocześnie informując tę osobę, że w przeciwnym przypadku w terminie nie przekraczającym 15 dni po upływie 30 dni od wydania przez nią orzeczenia, poda je do publicznej wiadomości. Komisja zwraca jednocześnie uwagę osoby poddanej lustracji, że przeciwko orzeczeniu komisji przysługuje jej prawo odwołania się do sądu i może wносить o

unieważnienie orzeczenia. Jeśli osoba poddana lustracji zwróci się do sądu, sąd rozpatrzy ten wniosek poza kolejnością. Termin rozprawy - o ile nie zaistnieje konieczność podjęcia innych działań - należy wyznaczyć najpóźniej po trzydziestu dniach od daty złożenia pozwu. Termin rozprawy - jeśli nie zaistnieje konieczność podjęcia innych działań - należy wyznaczyć najpóźniej na 30 dni od daty złożenia pozwu. W sprawie treści orzeczenia nie ma miejsca na postępowanie o naruszenie dóbr osobistych.

(2) Jeśli osoba poddana lustracji w terminie 30 dni od daty przyjęcia orzeczenia zawierającego wezwanie określone w punkcie (1) lub przyjęcia prawomocnego wyroku sądowego oddalającego pozew o unieważnienie orzeczenia nie zrezygnuje z pełnionej funkcji lub nie zainicjuje jej odwołania, to wówczas komisja po 15 dniach od upływu 30 dni podaje orzeczenie do publicznej wiadomości zamieszczając je w rubryce personalnej dziennika urzędowego *Magyar Közlöny* oraz za pośrednictwem Węgierskiej Agencji Prasowej.”

Artykuł 12. Artykuł 23. *ustawy* otrzymuje brzmienie:

„Artykuł 23. (1) W terminie do 30 dni od przyjęcia orzeczenia lub uprawomocnienia się wyroku Komisja przekazuje do Urzędu Historycznego dokumenty powstałe w czasie postępowania odbytego przez komisję, jeden egzemplarz orzeczenia, prawomocnego wyroku sądu oraz dokumenty potwierdzające rezygnację osoby poddanej lustracji z pełnionej funkcji lub to, że zainicjowała jej odwołanie. Urząd Historyczny przechowuje i sprawuje pieczęć nad tymi dokumentami, zgodnie z zasadami określonymi w niniejszej ustawie.

(2) Dokumenty będące podstawą pracy komisji - po terminie określonym w punkcie (1) - muszą być zwrócone organom, które je udostępniły. Organy te będą przechowywać i dbać o dokumenty wedle przyjętych przez nie zasad.

(3) Dokumenty dotyczące osób i spraw określonych w artykule 1. ustawy nie mogą być niszczone.”

Artykuł 13. Artykuł 24. *ustawy* otrzymuje brzmienie:

„Artykuł 24. Środki niezbędne do funkcjonowania komisji, koszty związane z badaniem dokumentów oraz koszty obsługi informacyjnej powstające w organach i instytucjach określonych w artykule 8. ustawy należy zapewnić z budżetu centralnego.”

Artykuł 14. *Ustawa* zostaje uzupełniona artykułami 25/A-25/B, które otrzymują następujące brzmienie:

„Artykuł 25/A. (1) Urząd Historyczny sprawuje pieczę i przechowuje:

- a) dokumenty instytucji określonych w punkcie a) artykułu 1. ustawy oraz dokumenty Departamentu Zagranicznego, Departamentu Współpracy Międzynarodowej, Departamentu Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Departamentu Wywiadu Granicznego byłego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, oraz dokumenty datowane przez Wydział Ewidencji Operacyjnej Bezpieczeństwa Narodowego, o ile dokumenty te w dniu wejścia w życie ustawy nie będą potrzebne do wykonywania zadań z zakresu bezpieczeństwa narodowego lub zadań określonych w niniejszej ustawie, które leżą w gestii Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Ministerstwa Obrony Narodowej oraz ich organów,
- b) takie dokumenty III. Głównego Departamentu byłego MSW i jego poprzedników, Głównego Departamentu Wywiadu Ministerstwa Obrony Narodowej i jego poprzedników, które w dniu wejścia w życie niniejszej ustawy z punktu widzenia przydatności dla służb specjalnych podejmujących określone działania z zakresu zapewnienia bezpieczeństwa narodowego, nie mają wartości oraz
- c) dokumenty powstałe w trakcie postępowania prowadzonego przez komisję, określone w artykule 5.

(2) Urząd Historyczny jest samodzielną jednostką budżetową budżetu centralnego, w którym stanowi odrębny rozdział.

Artykuł 25/B (1) Na czele Urzędu Historycznego stoi prezes.

(2) Prezesa i wiceprezesa Urzędu Historycznego, na wniosek premiera, mianuje i odwołuje prezydent republiki. Przed nominacją kandydaci zaproponowani przez premiera zostają przesłuchani przez Komisję Bezpieczeństwa Narodowego Zgromadzenia Krajowego, Komisję Praw Człowieka, Komisję ds. Mniejszości Narodowych i Wyznań oraz Komisję Kultury i Wolności Prasy Zgromadzenia Krajowego. Kadencja prezesa trwa 7 lat i może być przedłużona tylko raz.

(3) Prezes Urzędu Historycznego przestaje pełnić swoją funkcję jeżeli:

- a) jego kadencja dobiegnie końca,
- b) złoży rezygnację,
- c) umrze,
- d) na wniosek premiera zostanie odwołany przez prezydenta republiki.

(4) Odwołanie prezesa i (wiceprezesa) jest możliwe jeśli:

- a) stanie się niegodny lub niezdolny do pełnienia swojej funkcji,
- b) nie podał przyczyny niezgodności lub nie usunął przyczyny niezgodności dla pełnienia swojej funkcji.

(5) Niegodną pełnienia funkcji prezesa (lub wiceprezesa) jest osoba, którą sąd w prawomocnym wyroku uzna winną popełnienia przestępstwa z premedytacją.

(6) Za niezdolną do pełnienia funkcji prezesa (wiceprezesa) należy uznać osobę, która

- a) swoich zadań związanych z pełnieniem obowiązków służbowych nie może wykonywać w sposób ciągły z przyczyn zdrowotnych przez okres dłuższy niż 90 dni,
- b) nie spełnia powierzonych jej zadań z własnej winy.

Artykuł 25/C. (1) Prezesem (wiceprezesem) Urzędu Historycznego nie może być osoba, która w okresie dziesięciu lat od nominacji była członkiem rządu, sekretarzem stanu lub pełniła funkcje lub też była etatowym pracownikiem w ogólnokrajowych strukturach partii politycznej. Nie może być prezesem (wiceprezesem) Urzędu Historycznego osoba, która była zatrudniona przez III. Główny Departament byłego MSW i jego poprzedników, otrzymywała raporty tego departamentu, była pracownikiem operacyjnym tego departamen-

tu, pełniła służbę w formacjach zbrojnych władz bezpieczeństwa w latach 1956-1957 lub też należała do Partii Strzałokrzyżowców.

(2) Prezes (wiceprezes) Urzędu Historycznego nie może prowadzić żadnej działalności zarobkowej oprócz działalności określonej przez prawny stosunek prowadzenia działalności dydaktycznej, artystycznej, autorskiej, takiej, która podlega ochronie praw patentowych, oraz autorskiej i redaktorskiej (redakcyjnej). Prezes nie może być także szefem stowarzyszenia (spółki) gospodarczej, nie może być też członkiem rady nadzorczej.

(3) O powstaniu przyczyny niezgodności należy bezzwłocznie zawiadomić premiera. Przyczynę niezgodności należy usunąć w terminie 30 dni od dnia mianowania lub od chwili jej powstania.

Artykuł 25/D. (1) Prezes Urzędu Historycznego określa godziny pracy i urlop dla siebie i dla wiceprezesa.

(2) W odniesieniu do prezesa Urzędu Historycznego należy stosować odpowiednio przepisy takie jak wobec sekretarzy stanu, w odniesieniu do wiceprezesa zaś takie jak wobec zastępców sekretarzy stanu, z tym że prawa pracodawcy ma premier, co odróżnia niniejszą ustawę o powyższych regulacji ustawowych.

(3) W odniesieniu do pracowników należy stosować przepisy ustawy XXIII. z 1992 r. o statusie prawnym urzędników państwowych.

Artykuł 25/E. Prezes Urzędu Historycznego raz do roku składa przed Zgromadzeniem Krajowym sprawozdanie z działalności urzędu.

Artykuł 25/F. (1) Zadania Urzędu Historycznego są następujące:

- a) zapewnia - mając na względzie ograniczenia określone w niniejszej ustawie - zainteresowanym możliwość zaznajomienia się przez zainteresowanych z danymi przechowywanymi w urzędzie;
- b) dba o dostarczenie danych i dokumentów komisji określonej w artykule 5., Komisji Bezpieczeństwa Narodowego Zgromadzenia Krajowego (artykuł 7.) oraz sądom danych i dokumentów potrzebnych do przeprowadzenia postępowania opisanego w niniejszej ustawie.
- c) zapewnia możliwości prowadzenia działalności naukowej, przestrzegając warunków określonych w niniejszej ustawie.

- d) w oparciu o przepisy ustawy LXV. z 1995 r. o tajemnicy państwowej i służbowej dba o przestrzeganie przepisów służących ochronie tajemnicy;
  - e) zbiory archiwalne służą wypełnianiu zadań określonych w punktach b)-d) artykułu 13. ustawy LXVI. z 1995 r. o ochronie dokumentów w archiwach państwowych i prywatnych;
  - f) dba o konserwację i restaurację tych spośród posiadanych materiałów archiwalnych, które uległy zniszczeniu lub w przypadku których proces niszczenia właśnie się rozpoczął, wykonuje lub zleca wykonanie kopii szczególnie cennych egzemplarzy posiadanych dokumentów;
  - g) w ramach podziału pracy w działalności naukowej bierze udział w publikowaniu przechowywanych zasobów archiwalnych.
- (2) Wobec materiałów archiwalnych gromadzonych w Urzędzie Historycznym należy stosować postanowienia ustawy LXVI. z 1995 r. o ochronie dokumentów w archiwach państwowych i prywatnych uzupełnione o różnice zawarte w niniejszej ustawie:
- a) do dokumentów przechowywanych w Urzędzie Historycznym nie stosuje się artykułów 6., 12., i punktu (1) artykułu 22., artykułu 23. oraz artykułu 28., zaś artykuł 24. powinien być stosowany w rozumieniu artykułu niniejszej ustawy.
  - b) dokumenty określone w punkcie (1) artykułu 25. mogą być zniszczone - za zgodą kompetentnego archiwum - dopiero po tym jak znajdą się w Urzędzie Historycznym. Usunięcie danych z dokumentu możliwe jest jedynie wówczas, jeśli zdecydował o tym sąd w trakcie postępowania o ochronie danych lub też o usunięcie danych wnosi zainteresowany zgodnie z punktem (3) artykułu 25/G. niniejszej ustawy.
- (3) Każda osoba fizyczna może - poza poznawaniem i studiowaniem danych osobowych - prowadzić badania nad dokumentami zgromadzonymi w Urzędzie Historycznym, w razie potrzeby korzystając z kopii dokumentów, w tym także tych, które zostały przygotowane do użytku wewnętrznego a także z materiałów archiwalnych służących do przygotowania decyzji, o ile występujące w nich dane nie zostały uznane za tajne w oparciu o przepisy ustawy LXV. z 1995 r. o tajemnicy państwowej i służbowej, lub też o ile upublicznienie danych nie jest ograniczone prawem.

Artykuł 25/G. (1) Osoba zainteresowana (będąca podmiotem lustracji) może zapoznać się z danymi na jej temat, znajdującymi się w dokumentach przechowywanych w Urzędzie Historycznym. Należy przy tym spowodować, by

dane występujące w udostępnionych dokumentach a dotyczące innych osób, nie mogły być rozpoznane.

(2) Osoba zainteresowana ma prawo do korekty danych zawartych w dokumentach, może dołączyć do dokumentu zapis z poprawką, jednak oryginalne dane zawarte w dokumencie nie ulegają zmianie.

(3) Dowolna osoba, której dane osobowe z jakichkolwiek przyczyn figurują w aktach gromadzonych w Urzędzie Historycznym po 30 czerwca 2000 r. może ubiegać się o usunięcie danych. Nie można usuwać danych osobowych z dokumentów o trwałej wartości, ocenianych tak wedle kryteriów wynikających ustawy LXVI. z 1995 r. o ochronie dokumentów w archiwach państwowych i prywatnych, ale osoba zainteresowana w pisemnym oświadczeniu może - co najwyżej na okres 90 lat od daty dokumentu - zakazać prowadzenia badań określonych w punkcie (4) nad jej danymi, które zostały zarejestrowane tajnymi metodami lub środkami gromadzenia danych i nie odnoszą się do publicznego wystąpienia, działalności publicznej czy politycznej, lub - jeśli zainteresowany był osobą działającą z ramienia jakiegoś organu państwowego - są to jego dane osobowe, nie związane z zakresem obowiązków.

(4) W odniesieniu do prowadzenia badań nad danymi osobowymi, zawartymi w dokumentach przechowywanych w Urzędzie Historycznym należy stosować artykuł 24. ustawy LXVI. z 1995 r. o ochronie dokumentów w archiwach państwowych i prywatnych z następującymi zmianami:

- a) te dane osobowe, które zostały zarejestrowane tajnymi metodami lub środkami nie mogą być przedmiotem prac badawczych nawet jeśli nie zostały utajnione na podstawie ustawy LXV. z 1995 r. o tajemnicy państwowej i służbowej lub których upublicznienia prawo nie ogranicza, wyjąwszy następujące przypadki:
  - jeśli badania - odbywające się na koszt badającego - można przeprowadzić również na podstawie anonimowanych kopii dokumentów
  - jeśli upłynął termin zakazu dostępu do danych ustanowionego zgodnie z treścią punktu (3) oraz jeśli z braku zakazu spełnione są warunki określone w punkcie (1) artykułu 24. ustawy LXVI. z 1995 r. o ochronie dokumentów w archiwach państwowych i prywatnych;
  - jeśli osoba zainteresowana, zaś po jej śmierci którykolwiek z jej spadkobierców lub członków rodziny wyrazi zgodę na badania;

- jeśli dane odnoszą się do publicznego wystąpienia, działalności publicznej czy politycznej osoby zainteresowanej lub są danymi osobowymi osoby, która działała w imieniu jakiegoś organu państwowego a od powstania danych minęło już 15 lat, przy założeniu, że badania są niezbędne do osiągnięcia celów naukowych i jeśli spełnione są warunki zawarte w punktach (3)-(4) artykułu 24. ustawy LXVI. z 1995 r. o ochronie dokumentów w archiwach państwowych i prywatnych;
  - b) przez okres 90 lat od daty wejścia w życie ustawy dane określone w punkcie (2) artykułu 2. niniejszej ustawy, za wyjątkiem danych o karności, mogą być badane za zgodą osoby zainteresowanej, któregośkolwiek z jej spadkobierców lub członków rodziny;
  - c) również w przypadku danych, które nie zostały utajnione, w przypadku których prawo nie ogranicza ich upublicznienia, jeśli idzie o dane osobowe, to jest nazwiska i dane identyfikacyjne „ściśle tajnych” oficerów a także pracowników operacyjnych organów bezpieczeństwa i ich poprzedników, to mogą one być przedmiotem badań i mogą zostać upublicznione dopiero po upływie terminów określonych w punkcie (1) artykułu 24. ustawy LXVI. z 1995 r. o ochronie dokumentów w archiwach państwowych i prywatnych.
- (5) W okresie do 30 lat od daty wejścia w życie ustawy nie można zezwolić na prowadzenie badań nad dokumentami, poza badaniami określonymi w punkcie (4) i w punkcie (3) artykułu 25/F. Wgląd do dokumentów oraz możliwość korzystania z zawartych w nich danych poza tym, co zostało określone w punkcie (1) artykułu 25/G i w podpunkcie b) punktu (1) artykułu 25/F. mogą mieć tylko sądy i organy śledcze działające w postępowaniach o prawa osób zainteresowanych oraz w procesach karnych o nie przedawnione przestępstwa, za które orzeka się karę pozbawienia wolności powyżej lat pięciu. Poza powyższymi przypadkami, z materiałów archiwalnych zgromadzonych w Urzędzie Historycznym nie można przekazywać ani danych ani dokumentów, nie mogą być one upubliczniane ani też wywożone za granicę.
- (6) Służby działające na rzecz bezpieczeństwa narodowego, pracownicy Ministerstwa Obrony Narodowej, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i ich organów, po powiadomieniu kompetentnej komisji Zgromadzenia Krajowego, mogą mieć wgląd do danych zawartych w dokumentach gromadzonych przez Urząd Historyczny, zaś w przypadkach wymagających szczególnie szybkiego działania mogą informować o tym ww. komisje *post factum*, jeśli ma to na

celu wykonanie zgodnych z prawem zadań tych służb z zakresu bezpieczeństwa narodowego, obronności kraju lub zapobiegania przestępczości. Poza powyższymi przypadkami ani dane ani dokumenty pochodzące ze zbiorów archiwalnych zgromadzonych w Urzędzie Historycznym nie mogą być przekazywane, upubliczniane ani wywożone za granicę.

Artykuł 25/H. (1) Dokumenty powstałe przed 1980 r., podlegające temu, co zostało określone w punkcie (1) artykułu 25/A., po dokonaniu weryfikacji z zakresu ochrony tajemnicy zgodnie z punktem (2) artykułu 28. ustawy LXV. z 1995 r. o tajemnicy państwowej i służbowej, należy przechowywać oddzielnie i przekazać do dyspozycji Urzędu Historycznego w terminie 60 dni od daty jego powołania.

(2) Dokumenty powstałe po terminie określonym w punkcie (1), zgodne z punktem (1) artykułu 25/A. po dokonaniu weryfikacji z zakresu ochrony tajemnicy, należy przekazać do dyspozycji Urzędu Historycznego w terminie 60 dni, jednak nie później niż do dnia 28 lutego 2000 r.

(3) W trakcie przekazywania dokumentów do dyspozycji Urzędu Historycznego należy zapewnić warunki pracy komisji określonej w artykule 5.

(4) Urzędowi Historycznemu nie mogą być przekazane te dokumenty, które zawierają zarówno dane określone w punkcie (1) artykułu 25/A. jak i przydatne dane, niezbędne do określonego w regulaminach organów przekazujących dane ciągłego i sprawnego ich funkcjonowania, o ile ich techniczne rozdzielanie byłoby możliwe wyłącznie poprzez uniemożliwienie odtworzenia pierwotnego kształtu dokumentu.

(5) Dokumenty powstałe w trakcie pracy komisji - w tym także dokumenty powstałe w Sądzie Stołecznym w ramach postępowania zgodnego z artykułem 19. - po prawomocnym zakończeniu postępowania, należy sukcesywnie przekazywać do Urzędu Historycznego, najpóźniej do dnia 31 grudnia 2000 r.”

Artykuł 15. Ostatnie zdanie punktu (4) artykułu 27. *ustawy* otrzymuje brzmienie:

„(4) ... W stosunku do podania decyzji do publicznej wiadomości, komisja - stosując się do treści artykułów 18. i 20. dysponuje terminem upływającym od podania wezwania do publicznej wiadomości.”

Artykuł 16. (1) Niniejsza ustawa wchodzi w życie po 8 dniach od jej ogłoszenia. Jednocześnie tracą moc artykuł 9., punkt (2) artykułu 11., artykuł 12., punkty (3) i (5) artykułu 19., artykuł 21., artykuł 22. i 25. oraz następująca część zapisu punktu (1) artykułu 27. „... i - za wyjątkiem artykułów 23., 25. i 26 - tracą moc 30 czerwca 2000 r.” ustawy XXIII. z 1994 r. o lustracji osób pełniących wybrane ważne funkcje i stanowiska.

(2) W miejsce punktu (3) artykułu 27. *ustawy* wchodzi następujący zapis:

„Ustawa - za wyjątkiem artykułów 24-26. - traci moc prawną 30 czerwca 2000 r.”

(3) Artykuł 27. *ustawy* zostaje uzupełniony o nowy, punkt (4) o następującym brzmieniu:

„(4) Lustrację osób, które piastowały wybrane funkcje i stanowiska określone w artykule 2. ustawy LXVII. z 1996 r. w chwili wejścia w życie ustawy należy prowadzić przez okres jednego roku od daty wejścia w życie ustawy, zaś w przypadku osób, które obejmą te funkcje i stanowiska później, lustrację należy przeprowadzić po objęciu przez nie ww. stanowisk.”

(4) Jednocześnie z wejściem w życie niniejszej ustawy artykuł 21. ustawy LXVI. z 1992 r. o ewidencji danych osobowych i adresów obywateli zostaje uzupełniony o nowy punkt h) o następującym brzmieniu:

„h) komisja określona w artykule 5. ustawy XXIII. z 1994 o lustracji osób pełniących wybrane funkcje i stanowiska, Komisja Bezpieczeństwa Narodowego Zgromadzenia Krajowego oraz sądy do przeprowadzenia lustracji określonej w ustawie.”

Árpád Göncz

Prezydent Republiki

Dr Zoltán Gál

Przewodniczący Zgromadzenia Krajowego

Ustawa została przyjęta przez Zgromadzenie Krajowe na posiedzeniu w dniu 3 lipca 1996 r.

Obie ustawy tłumaczył Szczepan Woronowicz

PARLAMENT EUROPEJSKI

Dyrekcja Generalna Studiów

Dokument roboczy

PARLAMENTARNE

KOMISJE ŚLEDICZE

W PAŃSTWACH
CZŁONKOWSKICH

UNII EUROPEJSKIEJ

Charakterystyka i analiza porównawcza

* Podstawy prawne * Powołanie komisji * Czas trwania mandatu * Skład * Zakres działania * Kompetencje * Prawa świadków * Jawność prac *

A. WSTĘP

Niniejsze studium dotyczy roli parlamentarnych komisji śledczych jako instytucji w państwach członkowskich Wspólnoty. Jest to poprawiona wersja wcześniejszego opracowania, uaktualnionego i poszerzonego na wniosek pierwszej komisji śledczej Parlamentu Europejskiego, utworzonej w grudniu 1995 r. w celu zbadania wspólnotowego systemu tranzytowego.

Podstawą do opracowania niniejszego raportu były informacje pochodzące z dwóch uzupełniających się źródeł:

1) odpowiedzi uzyskanych od służb parlamentarnych państw członkowskich na temat parlamentarnych komisji śledczych. Zostały one uzupełnione o informacje zaczerpnięte z regulaminów parlamentów krajowych oraz podręczników prawa konstytucyjnego,

2) wcześniejszych publikacji Parlamentu Europejskiego.¹

Niniejszy raport ma na celu uaktualnienie danych w związku z przyjęciem do Unii Austrii, Finlandii i Szwecji oraz w związku ze zmianami wprowadzonymi do przepisów prawnych stanowiących podstawę działalności komisji śledczych w niektórych państwach członkowskich. Autorzy raportu starali się również uwzględnić dwa nowe aspekty związane z omawianymi komi-

---

¹ W szczególności pierwsze wydanie niniejszego studium *Les commissions parlementaires d'Enquête des Etats membres de la CE - Documentation et évaluation juridique comparative* (DG IV, Série Parlements nationaux, W-3, 1993, En, De, Fr.); również *Etude comparative sur certains aspects relatifs aux commissions parlementaires d'Enquête dans les Etats membres* (DG IV, 13 lutego 1995, En/Fr); *Note on the parliamentary rights of inquiry in the new Member States* (DG IV, 15 lutego 1995, En/De); *Rights of witnesses before parliamentary committees of inquiry in the Member States of the European Union* (PE 216.774, DG IV 5 marca 1996, En); *Draft resolution of committees of inquiry*, Komisja Instytucjonalna Parlamentu Europejskiego (PE 200.794).

sjami, mianowicie prawa świadków przesłuchiwanym przez komisje oraz wzajemne relacje między komisjami i środkami masowego przekazu.

Pierwsza część raportu zawiera analizę sytuacji w parlamencie krajowym oraz opis roli komisji śledczych. System komisji w każdym państwie członkowskim jest analizowany w aspekcie wszystkich lub części następujących kategorii: podstawy prawne, powołanie komisji, czas trwania mandatu, skład komisji, zakres działania i ograniczenia, kompetencje, prawa świadków i udział środków masowego przekazu. W drugiej części raport zawiera analizę porównawczą roli komisji śledczych we Wspólnocie. Raport zawiera również krótki opis przypadków, w których praktyka poszczególnych państw różni się od ścisłych przepisów prawnych.

B. PARLAMENTARNE KOMISJE ŚLEDTCZE W POSZCZEGÓLNYCH PAŃSTWACH CZŁONKOWSKICH

I. BELGIA

1. Podstawy prawne

Artykuł 56 konstytucji belgijskiej przyznaje prawo wszczęcia dochodzenia zarówno Izbie Deputowanych jak i Senatowi. Przepisy wykonawcze dotyczące parlamentarnych komisji śledczych są szczegółowo ujęte w ustawie z 3 maja 1880 r. Niedawno Senat uchwalił projekt ustawy przewidujący aktualizację przepisów, przedłożony następnie Izbie Deputowanych. Poniższa analiza jest oparta na ustawie z 3 maja 1880 r. jako obowiązujących przepisach prawnych.

Nigdy w Belgii nie zostały powołane parlamentarne komisje śledcze wspólne dla obu izb. Ustawa nie przewiduje takiej procedury, choć konstytucja jej nie zakazuje.

2. Powołanie komisji

Komisja śledcza jest powoływana na podstawie uchwały podjętej przez jedną z izb zgodnie z przepisami konstytucyjnymi dotyczącymi większości i kworum.

3. Czas trwania mandatu

Mandat komisji śledczej wygasa z chwilą zakończenia prac lub z chwilą jej rozwiązania przez izbę, na której wniosek zostało wszczęte dochodzenie.

4. Skład

Art. 3 ustawy z 3 maja 1880 r. odsyła, w związku ze składem komisji, do zasad ustanowionych przez zainteresowaną izbę. Regulaminy obu izb nie określają liczby członków takiej komisji. W praktyce parlamentarnej ostatnich lat, komisje śledcze składały się w zasadzie z 11 członków.²

5. Zakres działania i ograniczenia

Zakres działania komisji śledczych jest w zasadzie bardzo szeroki. Ustawa nie przewiduje żadnego ograniczenia prawa do wszczynania dochodzenia, co pozwala komisji zajmować się wszelkimi działaniami władzy wykonawczej. Wynika to ze zwięzłego sformułowania prawa do dochodzenia w konstytucji belgijskiej. Tymczasem, według opinii Rady Stanu, prawo do dochodzenia podlega dwóm ograniczeniom. Po pierwsze, winna być przestrzegana zasada podziału władz. Komisji śledczej nie można więc powierzyć zadań lub nadać uprawnień prawnie przynależnych innym organom władzy lub sądom. Dzia-

---

² Liczba ta stanowiła połowę liczby członków zwyczajnej komisji parlamentarnej sprzed reformy parlamentu. Od czasu wejścia w życie reformy systemu dwuizbowego w maju 1995 r., liczba członków komisji stałych zmniejszyła się z 23 do 17 w Izbie Deputowanych i z 22 do 15 w Senacie.

łałość komisji nie może w takim razie opierać się na przekazanych jej nielegitymowanych uprawnieniach. Po drugie, zakres działania komisji śledczych jest ściśle określony w uchwale o powołaniu komisji, podjętej przez izby. Komisje nie mogą domagać się dostępu do informacji nie dotyczących bezpośrednio sprawy będącej przedmiotem dochodzenia.

6. Uprawnienia

W myśl art. 4 ustawy z 3 maja 1880 r., komisje i ich przewodniczący posiadają takie same uprawnienia jak sędzia śledczy w postępowaniu karnym. Mają prawo wzywania świadków i powoływania ekspertów. Ci zaś mają obowiązek stawić się przed komisją i ponoszą odpowiedzialność karną w razie złożenia fałszywych zeznań lub deklaracji. Komisje śledcze mogą również przesłuchiwać pod przysięgą.³ Ponadto mają uprawnienia do badania wszelkich dokumentów pisemnych. Środki przymusu polegające na pozbawieniu wolności podjęte w celu wykonania praw komisji podlegają właściwości sądu i są zastrzeżone dla sędziów. Komisja może jednak zlecić niektóre zadania funkcjonariuszom wymiaru sprawiedliwości.

Odpowiedni ministrowie i władze sądowe powinni współpracować z komisjami, przekazując im informacje, w tym o sprawach sądowych będących w toku. Przekazywanie ewentualnych informacji dotyczących toczącego się śledztwa w sprawie karnej jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy nie koliduje z interesem śledztwa (tajemnica śledztwa) ani z podstawowymi prawami osobistymi (poszanowanie prywatności, prawo do sprawiedliwego procesu, itp.).

Uprawnienia parlamentarnych komisji śledczych mogą być ograniczone przez izbę w momencie powoływania komisji.

---

³ W toku ostatnich dochodzeń, przed złożeniem zeznań świadkowie zostali poinformowani o przysługującym im prawie do zachowania milczenia jeżeli obawiają się samooskarżenia (odczytywany jest im fragment - tzn. art. 14, 3, g - międzynarodowego paktu dotyczącego praw obywatelskich i politycznych, sporządzonego w Nowym Yorku dnia 19 grudnia 1966 r.).

7. Jawność prac

Nie istnieją żadne specjalne przepisy regulujące relacje między komisją śledczą i środkami masowego przekazu; jeżeli komisja śledcza zbiera się na posiedzeniu jawnym (por. art. 3 ustawy), dziennikarze mogą również być obecni, zgodnie z zasadami obowiązującymi w odniesieniu do wszelkich komisji odbywających posiedzenia jawne: akredytowani dziennikarze prasowi, telewizyjni i radiowi oraz fotoreporterzy prasowi mają wstęp na salę posiedzeń jawnych bez potrzeby uzyskiwania zezwolenia i zajmują wyznaczone im miejsca.

Z przyczyn organizacyjnych i służbowych, telewizja, radio i fotoreporterzy informują przed posiedzeniem służby parlamentarnej o zamiarze uczestniczenia w posiedzeniu; również przewodniczący komisji powinien być o tym poinformowany.

Telewizja, radio i fotoreporterzy prasowi mogą wchodzić do tej części sali, która przeznaczona jest dla członków komisji, jedynie na początku posiedzenia i za zgodą przewodniczącego komisji. Poza tym, mogą robić zdjęcia jedynie z miejsca przeznaczonego dla prasy.

Przewodniczący komisji śledczej może jednak odstąpić od zwyczaju, o którym mowa wyżej, i zakazać robienia zdjęć.

Istnieje zwyczaj organizowania konferencji prasowej na zakończenie prac komisji śledczej.

Ostatnio zwraca się szczególną uwagę na wyjątkowo delikatną kwestię poufności niejawnych posiedzeń komisji śledczych, a zwłaszcza na zeznania składane przy drzwiach zamkniętych.

Regulamin wewnętrzny uchwalony przez komisję śledczą przed podjęciem prac określa warunki i tryb ogłaszania tajnego charakteru niektórych posiedzeń oraz zawiera przepisy dotyczące obowiązku przestrzegania tajemnicy z tym związanej.

Wnioski władzy wykonawczej i władz sądowych o uzyskanie dostępu do poufnych archiwów niektórych parlamentarnych komisji śledczych spotykały się z zasady z odmową ze strony izb.

Projekt ustawy wprowadzającej zmiany do ustawy z 3 maja 1880 r. dotyczącej dochodzeń parlamentarnych oraz do art. 458 Kodeksu Karnego ostatnio przyjętego przez Senat (por. pkt 1) przewiduje uaktualnienie przepisów w tej dziedzinie, w szczególności przepisów dotyczących jawności posiedzeń, obowiązku zachowania tajemnicy i sankcji za jej niedochowanie.

8. Wyniki

Komisja śledcza opracowuje raport zawierający wyniki dochodzenia oraz jej własną ocenę. Izba może wyciągnąć wnioski prawne lub polityczne z tego raportu.

9. Praktyka

W belgijskiej praktyce parlamentarnej, rzadko powołuje się komisje śledcze, choć w ostatnich latach coraz częściej (w latach 1985 - 1995 na wniosek Izby wszczęto 7 dochodzeń). W 1993 r. Izba Deputowanych postanowiła, że jednocześnie mogą być prowadzone najwyżej 2 dochodzenia.

II. DANIA

1. Podstawy prawne

W parlamencie duńskim istnieją trzy formy komisji śledczych:

a) Artykuł 51 konstytucji duńskiej (*Grundloven*) przyznaje parlamentowi (*Folketing*) prawo do tworzenia komisji śledczych, jednak prawo to było rzadko stosowane. W XX wieku utworzono tylko dwie parlamentarne komisje śledcze, jedną w 1918, druga natomiast działała w latach 1945 - 1951.

Możliwość utworzenia komisji parlamentarnej rozpatrywano kilkakrotnie w Folketingu, ostatnio w 1985 r.

b) Paragraf 7.6 regulaminu parlamentarnego przyznaje prawo do utworzenia komisji *ad hoc* w celu uzyskania informacji w sprawie specjalnej. Komisje *ad hoc* zostały powołane dwukrotnie, w 1971 r. (w celu zebrania informacji o służbie wywiadowczej) oraz w 1994 r. (w celu rozpatrzenia postępowania ówczesnego ministra ds. podatków).

c) Paragraf 9 regulaminu parlamentarnego przyznaje parlamentowi prawo do przekazania określonych spraw komisjom stałym Folketingu w celu ich dokładnego rozpatrzenia. Zadanie zbadania określonych spraw zostało powierzone komisjom stałym w 1985, w 1988 i w 1993 r.

2. Powołanie komisji

Parlamentarne komisje śledcze są powoływane na mocy uchwały podjętej większością głosów członków parlamentu, na wniosek jednego lub kilku deputowanych. Tryb ten nie ma zastosowania do komisji stałych, które już istnieją i którym powierza się zadania zbadania określonych spraw.

3. Czas trwania mandatu

Zgodnie z uchwałą podjętą przez Folketing, mandat komisji wygasa po zakończeniu dochodzenia w określonej sprawie, bądź z chwilą zamknięcia sesji parlamentarnej.

Komisje stałe są powoływane na początku kadencji parlamentu i działają do końca kadencji.

4. Skład

Parlamentarne komisje śledcze składają się z takiej liczby członków, jaką Folketing uważa za konieczną powołując komisję. W zasadzie liczą 17

członków, których wybór powinien zagwarantować proporcjonalne przedstawicielstwo w komisji partii i ugrupowań politycznych obecnych w parlamencie. Komisje śledcze *ad hoc* składają się zwykle z 17 członków, choć Folketing może ustalić większą ich liczbę. Zgodnie z par. 7.2 regulaminu, komisje stałe składają się z 17 członków.

5. Zakres działania i ograniczenia

Przedmiotem dochodzenia mogą być wszelkie sprawy związane z interesem publicznym. Często chodzi o zbadanie czynów wynikłych z domniemanego zaniedbania lub o zbadanie nieprawidłowości będących skutkiem złej pracy rządu i o dyskusję nad nimi. Fakt, że nieprawidłowości są również przedmiotem dochodzenia na drodze sądowej nie stanowi przeszkody we wszczęciu dochodzenia parlamentarnego. Komisje śledcze mogą również rozpatrywać określone sprawy indywidualne lub sprawy natury technicznej.

Zwykle, prace komisji śledczych nie mają zastąpić dochodzenia prowadzonego przez właściwe organy, lecz raczej je uzupełnić o krytyczny osąd. Zakres działania komisji śledczych jest bardzo rozległy. Żadna dziedzina nie jest tu wyłączona. Treść i zasięg prac komisji są ograniczone jedynie uchwałą o powołaniu komisji, podjętą przez Folketing. To ona określa ramy, w jakich komisja powinna prowadzić dochodzenie.

6. Uprawnienia

a) Parlamentarna komisja śledcza ma prawo zwracać się bezpośrednio do służb rządowych lub osób prywatnych w celu uzyskania informacji lub dokumentów. Komisja nie ma jednak odpowiednich uprawnień do stosowania przymusu w celu uzyskania informacji; w takim wypadku jest ona zmuszona wystąpić na drogę sądową, by skłonić do współpracy obywateli lub organy,

które tej współpracy odmawiają. W praktyce jednak sądy interweniują w wyjątkowych przypadkach i komisje rzadko korzystają z tego środka.

b) i c) Komisje *ad hoc* i komisje stałe mają prawo domagać się od służb administracyjnych składania zeznań. Ministrowie i inne organy władzy państwowej są obowiązane udzielać pomocy komisjom ułatwiając dostęp do informacji. Przesłuchanie ministrów (ewentualnie przed komisją) może również okazać się koniecznością. W praktyce ministrowie przychylają się do wniosków komisji, unikając w ten sposób wotum nieufności dla rządu. Komisje śledcze mogą organizować przesłuchania, na które mogą wzywać świadków i ekspertów. Z zasady ci ostatni są również obowiązani do składania zeznań, chyba że reprezentują rząd.

7. Jawność prac

a) Wszystkie wyjaśnienia i informacje przedstawione w formie ustnej podczas posiedzeń parlamentarnej komisji śledczej w latach 1945 - 1951 zostały ujęte w sprawozdaniu stenograficznym. Sprawozdanie zostało opublikowane na zakończenie dochodzenia.

Folketing powołując parlamentarną komisję śledczą, decyduje czy przesłuchania będą jawne.

b) Zgodnie z regulaminem parlamentarnym, z reguły publiczność nie jest dopuszczana do udziału w posiedzeniach komisji. Folketing może jednak zezwolić na uczestnictwo publiczności w posiedzeniach komisji śledczej *ad hoc*. Miało to miejsce w 1994 r., jednak zezwolenie nie uprawniało do robienia zdjęć ani nagrywania dźwięku.

c) Publiczność nie jest dopuszczana do udziału w posiedzeniach komisji stałych. W tym przypadku nie sporządza się protokołu; komisja opracowuje jedynie krótkie sprawozdanie zawierające wyniki prac.

8. Wyniki

Sprawozdania komisji śledczych służą za podstawę do debaty plenarnej w Folketingu, po której podejmowane są środki korygujące.

III. REPUBLIKA FEDERALNA NIEMIEC

1. Podstawy prawne

Artykuł 44 *Grundgesetz* (Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec) (GG) stanowi podstawę prawną do powołania parlamentarnej komisji śledczej w ramach niemieckiego *Bundestagu*. Regulamin wewnętrzny *Bundestagu* nie zawiera jednak przepisów szczegółowych dotyczących komisji śledczych. Jeżeli chodzi o powoływanie komisji i procedurę, regulamin nadzwyczajny zwany "Zasadami IPA z 1969 r." (dokument V/4209 *Bundestagu*) ma z reguły zastosowanie do komisji śledczych. Jest to propozycja międzyparlamentarnej grupy roboczej opierająca się na projekcie ustawy, która nie została przyjęta. W chwili obecnej, w przeciwieństwie do sytuacji w niektórych krajach związkowych, nie istnieje żadna ustawa specjalna zawierająca przepisy dotyczące komisji śledczych. Projekty ustaw dotyczące komisji śledczych zostały jednak przedłożone w *Bundestagu* (dokumenty 12/418, 12/1436 *Bundestagu*). Tymczasem wysiłki podejmowane w celu nadania podstaw prawnych działalności komisji śledczych, w szczególności w sferze uprawnień wobec osób postronnych, nie dały do tej pory rezultatów.

Jeżeli chodzi o *Bundesrat*, art. 52 par. 4 konstytucji niemieckiej przewiduje, ogólnie rzecz biorąc, możliwość powołania komisji. Konstytucja nie przewiduje jednak możliwości powoływania komisji śledczych przez *Bundesrat*. Zgodnie z prawem, jakie posiada *Bundesrat* do organizowania swojej działalności, może on powierzyć dochodzenie już istniejącym lub nowo po-

wołanym komisjom. W braku wyraźnych przepisów konstytucyjnych i prawnych, *Bundesrat* nie może wykonywać uprawnień w tym zakresie, przewidzianych w art. 44 konstytucji (postępowanie dowodowe).

2. Powołanie komisji

Bundestag jest obowiązany powołać komisję śledczą na wniosek co najmniej jednej czwartej jego członków (procedura zwana "Minderheitenenquete" - dochodzenie wszczęte na wniosek mniejszości). *Bundestag* jest zwolniony z tego obowiązku jedynie wówczas, gdy wniosek jest sprzeczny z konstytucją. Ponadto wniosek o powołanie komisji powinien zawierać jasno określony cel dochodzenia. Cel określony przez mniejszość nie może zostać odsunięty na drugi plan przez dodatkowe pytania stawiane przez większość. W razie niedopuszczalnego ograniczenia praw mniejszości istnieje możliwość złożenia skargi konstytucyjnej, rozpatrywanej w trybie spornym między organami, zgodnie z art. 93 § 1, pkt 1 konstytucji (GG). Ponadto *Bundestag* może utworzyć komisję śledczą na wniosek co najmniej 5% deputowanych uchwałą podjętą większością głosów (procedura zwana "Mehrheitsequete" - dochodzenie wszczęte na wniosek większości).

Jeśli wniosek o powołanie komisji śledczej nie uzyskał poparcia jednej czwartej deputowanych do *Bundestagu*, wówczas uchwała musi być podjęta większością głosów. Większość parlamentarnych komisji śledczych została powołana z wniosku określonej wyżej mniejszości deputowanych.

3. Czas trwania mandatu

Mandat komisji śledczej trwa do czasu rozpatrzenia końcowego sprawozdania na posiedzeniu plenarnym *Bundestagu* lub wygasa wraz z upływem jego kadencji. W przypadku komisji śledczej powołanej w trybie "Minderheitenenquete", jej rozwiązanie nie może nastąpić wbrew mniejszości, na której

wniosek została utworzona. Komisja powołana w trybie "Mehrheitsenquete" może zostać rozwiązana na mocy uchwały podjętej zwykłą większością głosów.

4. Skład komisji

Artykuł 44 *Grundgesetz* nie określa minimalnej liczby członków komisji. Każda frakcja powinna być jednak reprezentowana, odpowiednio do swojej liczebności, przez co najmniej jednego członka. Ponadto wszyscy członkowie komisji śledczej powinni być deputowanymi do *Bundestagu*. Przewodniczący komisji powoływani są stosownie do liczebności poszczególnych frakcji w *Bundestagu*. Przewodniczącym pierwszej komisji śledczej utworzonej w danej kadencji zostaje deputowany należący do najsilniejszej frakcji. Przewodniczącym drugiej komisji śledczej zostaje deputowany reprezentujący drugą co do wielkości frakcję. Na stanowiska przewodniczących pozostałych komisji śledczych zostają powołani deputowani na podstawie układu sił poszczególnych frakcji w danej kadencji. Jeśli trzecia frakcja jest bardzo słaba, może uzyskać przewodnictwo dopiero z chwilą utworzenia piątej lub szóstej komisji. Jeśli przewodniczący należy do większości, wiceprzewodniczący należy zawsze do opozycji i odwrotnie. Przewodniczący powinien mieć możliwość pełnienia funkcji sędziego, czego domagają się wyraźnie autorzy kilku projektów ustaw. Przewodniczący jest wyznaczany przez frakcję do tego upoważnioną i zostaje "wybrany" przez komisję. Aktualne projekty ustaw dotyczących uprawnień komisji śledczych przewidują, że komisje będą się składały z siedmiu członków i siedmiu zastępców.

5. Zakres działania i ograniczenia

Zakres działania komisji śledczych obejmuje sprawy publiczne. W ramach tego niezwykle szerokiego zakresu działania, komisjom powierza się zadania polegające na sprawowaniu kontroli parlamentarnej, takie jak zbadanie nieprawidłowości w sferze działania władzy wykonawczej. Ich zadaniem jest zbieranie informacji o faktach na rzecz *Bundestagu*. Prawo dochodzenia jest ograniczone do spraw podlegających konstytucyjnym uprawnieniom parlamentu. Sprawy leżące w gestii krajów związkowych nie mogą być przedmiotem dochodzenia, podobnie jak postanowienia sądowe lub sprawy ściśle prywatne. Ponadto przedmiotem dochodzenia nie mogą być sprawy z zakresu odpowiedzialności własnej władzy wykonawczej oraz bieżące działania rządu. Konstytucja przyznaje każdemu parlamentowi w krajach związkowych prawo do przeprowadzenia własnego dochodzenia.

W myśl artykułu 44 § 4 GG, sądy nie są związane oceną faktów dokonaną przez komisję, co w zasadzie upoważnia do podjęcia równoległych procedur. W praktyce procedura dochodzenia i postępowanie sądowe są podejmowane równolegle. Jeżeli stwarza to zbyt duże problemy, jedna z procedur może zostać zawieszona do czasu zakończenia drugiej.

6. Uprawnienia

Komisja śledcza korzysta z uprawnień sądu karnego w zakresie ustalania faktów. W myśl artykułu 44 § 2 GG, przepisy dotyczące postępowania karnego mają zastosowanie w sposób analogiczny jak w przypadku postępowania w sprawach publicznoprawnych w zakresie postępowania dowodowego. W konsekwencji świadkowie i eksperci są obowiązani do stawienia się przed komisją i, jeśli zajdzie potrzeba, stosowany jest przymus. Tymczasem stawienie świadków jest uwarunkowane postanowieniem sądowym, podobnie jak w przypadku zajęcia i rewizji. Może być również wymagane oso-

biste stawiennictwo członków rządu przed komisją śledczą. Z zasady rząd federalny ma obowiązek udostępniać informacje związane z postępowaniem dowodowym. Rząd federalny jest w szczególności obowiązany do udostępniania wszelkich niezbędnych dokumentów. W przypadku tajnych dokumentów komisja uwzględni konieczność zachowania tajemnicy i stosuje wówczas specjalne postępowanie. Jednak konieczność zachowania tajemnicy nie upoważnia rządu do nieudostępniania dokumentów. W myśl artykułu 44 § 3 GG, sądy i władze administracyjne mają obowiązek udzielania niezbędnej pomocy prawnej i urzędowej polegającej na udostępnianiu informacji, zezwoleniu na przeglądanie akt i oddaniu ich do dyspozycji komisji oraz na współpracy. Niektóre ograniczenia są przewidziane jedynie w przypadku, gdy udostępnienie akt wiąże się z naruszeniem bezpieczeństwa państwa lub prywatności obywateli oraz podstawowych praw człowieka. Te ostatnie przypadki mogą stanowić podstawę do zastosowania kontroli sądowej.

7. Wyniki, jawność prac

W ramach obowiązku składania sprawozdania komisja śledcza przedkłada zgromadzeniu plenarnemu *Bundestagu* wyniki dochodzenia w formie końcowego sprawozdania. Sprawozdanie może zawierać ocenę polityczną faktów i niektóre zalecenia. Powinno również odzwierciedlać różnice zdań między członkami komisji. *Bundestag* przeprowadza debatę nad sprawozdaniem i podejmuje formalną uchwałę o zamknięciu postępowania. Zgodnie z artykułem 44 § 4 GG, sprawozdania końcowe komisji śledczych nie podlegają, jako zawierające wyniki dyskusji politycznych, badaniu sądowemu.

Jeżeli chodzi o jawność prac komisji, to na przepisy Kodeksu Postępowania Karnego można się powoływać jedynie w zakresie postępowania dowodowego (dotyczy to zwłaszcza przesłuchania świadków), co oznacza, że w zasadzie postępowania dowodowe są jawne; prasa nie może być od nich odsunięta. Od początku posiedzenia zabronione jest jednak fotografowanie,

filmowanie i rejestrowanie dźwięku. W razie potrzeby posiedzenie może się odbywać przy drzwiach zamkniętych z tym, że tajność obrad może być wyraźnie ograniczona tylko do niektórych części posiedzenia. Obrady wewnętrzne komisji śledczej, w czasie których nie toczy się postępowanie dowodowe, nie są z zasady jawne.

8. Praktyka

Środek kontroli, jaki stanowi parlamentarna komisja śledcza jest stosowany głównie przez opozycję dla zwrócenia uwagi na niektóre nadużycia. Znacznie przyczyniają się do tego szerokie prawa przyznane mniejszości deputowanych. Fakt ten tłumaczy również dużą liczbę komisji śledczych powoływanych przez *Bundestag* (było ich 33 w lutym 1996 r.).

IV. HISZPANIA

1. Podstawy prawne

Konstytucja Hiszpanii z 1978 r. przewiduje w art. 76 możliwość powołania parlamentarnych komisji śledczych. Przepisy dotyczące powoływania, funkcjonowania i uprawnień komisji śledczych zawarte są w wewnętrznych regulaminach Kongresu Deputowanych - art. 51-53 oraz Senatu - art. 50, 59 i 60, jak również w ustawie organicznej 5/1984 z 24 maja 1984 r. dotyczącej stawiennictwa przed parlamentarnymi komisjami śledczymi, a także w dekreście z mocą ustawy 5/1994 z 29 kwietnia 1994 r. regulującym obowiązek przekazywania niektórych informacji na wniosek komisji śledczych.

2. Powołanie komisji

Każda izba może tworzyć własne niezależne komisje śledcze. Obie izby mogą również polecić podjęcie dochodzenia komisji wspólnej.

Utworzenie komisji śledczej w Senacie następuje na mocy uchwały tej izby, podjętej w sprawie wniosku zgłoszonego przez rząd lub 25 senatorów nie należących do tej samej grupy parlamentarnej. Rząd, prezydium Kongresu, dwie grupy parlamentarne lub 1/5 deputowanych zasiadających w Kongresie mogą przedłożyć wniosek o utworzenie komisji śledczej, który będzie następnie rozpatrywany. W przypadku powołania wspólnej komisji śledczej, obowiązek jej utworzenia spoczywa na obu izbach.

3. Czas trwania mandatu

Komisje śledcze same ustalają czas trwania swego mandatu. Wygasa on jednak wraz z upływem kadencji.

4. Skład komisji

Komisja śledcza Senatu liczy co najmniej 32 członków należących do różnych grup parlamentarnych; jej skład odzwierciedla proporcjonalnie liczebność danej grupy w izbie. Nie została natomiast ustalona minimalna liczba członków komisji śledczej powoływanej przez Kongres Deputowanych. Izba określa liczbę członków w chwili powoływania komisji. Podobnie przestrzegana jest zasada reprezentacji grup stosownie do ich liczebności. Przy powoływaniu wspólnych komisji śledczych obie izby powinny być reprezentowane, przy czym należy zapewnić reprezentację sprawiedliwą i wystarczającą każdej grupy parlamentarnej.

5. Zakres działania i ograniczenia

W myśl art. 76 konstytucji, art. 59 regulaminu Senatu i art. 52 regulaminu Kongresu Deputowanych, zakres działania komisji śledczych może obejmować wszystkie sprawy o charakterze publicznym. Poza tym wymogiem, żadne inne ograniczenie zakresu działania nie zostało sformułowane.

Sprawy stanowiące przedmiot postępowania sądowego będącego w toku lub takie, które były przedmiotem postanowienia sądowego mogą być również przedmiotem dochodzenia parlamentarnej komisji śledczej. Komisja śledcza sprawuje bowiem kontrolę wyłącznie polityczną, sądy natomiast wymierzają sprawiedliwość. Chodzi więc o dwie różne dziedziny w ramach podziału władzy, dzięki czemu działalność komisji śledczych jest niezależna od postanowień sądu. I na odwrót, ustalenia komisji nie są wiążące dla sądów i nie mają wpływu na orzeczenia sądowe. Obie instytucje przyczyniają się do przestrzegania prawa, pozostając przy tym całkowicie niezależne.

6. Uprawnienia

Komisje śledcze działają zgodnie z wcześniej opracowanym planem pracy jasno określającym środki, jakie zamierzają podjąć. O planie tym zostaje poinformowany przewodniczący izby powołującej komisję. Przewodniczący powinien być informowany na bieżąco o stanie prac i postępach dochodzenia.

W toku dochodzenia komisje mogą wezwać i przesłuchać każdą osobę fizyczną lub prawną. Art. 1 ust. 2 ustawy organicznej z 24 maja 1984 r. dotyczącej stawiennictwa obywateli przed komisją śledczą stanowi, że prezydium izb powinny czuwać nad tym, aby w komisjach śledczych prawo do prywatności i godności osobistej, do zachowania tajemnicy zawodowej, do wolności sumienia i inne prawa konstytucyjne, w tym prawo do nieskładania zeznań

przeciwko sobie i prawo do nieprzyznania się do winy (art. 24. 2 konstytucji), były chronione.

Zgodnie z art. 1.1. i 2.4. ustawy z 24 maja 1984 r., każdy obywatel hiszpański oraz obcokrajowcy stale mieszkający w Hiszpanii powinni stawić się osobiście, na wezwanie, przed parlamentarną komisją śledczą. Dotyczy to również urzędników, bowiem kopia wezwania do stawienia się zostaje przekazana ich przełożonym. Niespełnienie tego ustawowego obowiązku jest uznawane, w myśl art. 4.1. ustawy organicznej, za poważne wykroczenie i jako takie karane.

Zgodnie z art 109 konstytucji, art. 67 regulaminu Senatu i art 44.1. regulaminu Kongresu Deputowanych, komisje śledcze mogą otrzymać na swe żądanie, za pośrednictwem przewodniczących izb, informacje i dokumenty, które uznają za potrzebne w związku z dochodzeniem. Komisja śledcza Senatu może zażądać odpowiedniej dokumentacji od władz jedynie na wniosek 1/3 liczby senatorów. Natomiast komisja śledcza Kongresu Deputowanych może się bezwarunkowo domagać przekazania wszelkiej dokumentacji. W razie odmowy, administracja powinna przedstawić, w ciągu 30 dni, jej uzasadnienie przewodniczącemu Kongresu Deputowanych.

7. Jawność prac

Zgodnie z art. 64 regulaminu Kongresu Deputowanych, posiedzenia komisji nie są z reguły jawne; niemniej jednak, mogą w nich uczestniczyć akredytowani przedstawiciele środków masowego przekazu, z wyjątkiem sytuacji, gdy posiedzenia mają tajny charakter. Posiedzenia komisji mogą być tajne jeśli komisje tak postanowią (art. 64.2.). Niektóre posiedzenia są tajne w każdym przypadku, zwłaszcza posiedzenia, w czasie których ustalany jest plan pracy. Informacje i dokumenty przekazane komisji śledczej są tajne, jeśli tak stanowi ustawa lub tak postanowi komisja. Natomiast przesłuchania w komisjach śledczych nie są z reguły tajne, chyba że dotyczą dziedzin

uznanych za zastrzeżone lub tajne zgodnie z obowiązującym prawodawstwem lub spraw będących przedmiotem postępowania sądowego odbywającego się przy drzwiach zamkniętych (art. 64.4.).

W Senacie, posiedzenia komisji, których porządek obrad przewiduje debatę nad sprawami osobistymi senatorów, są tajne. Posiedzenia komisji mogą być jednak tajne niezależnie od tego czy są poświęcone sprawom osobistym senatorów czy też nie - jeśli tak postanowi większość bezwzględna członków Senatu.

8. Wyniki

Komisje śledcze przygotowują sprawozdania zawierające ustalenia i przekazują je do odpowiedniej izby, w której zostaną poddane pod dyskusję plenarną. Przyjęte wnioski są następnie publikowane w dzienniku urzędowym. Ponadto wnioski zostają przekazane prokuraturze celem podjęcia ewentualnych działań, jeśli ta uzna je za wskazane.

V. FINLANDIA

Finlandia jest jedynym państwem członkowskim Wspólnoty Europejskiej, w którym nie istnieje ustawodawstwo przewidujące powoływanie parlamentarnych komisji śledczych. W parlamencie fińskim nie istnieje procedura zezwalająca na utworzenie specjalnych komisji śledczych. Nie oznacza to jednak, że nie istnieje żaden inny odpowiedni mechanizm. Stałe komisje parlamentarne mają uprawnienia, choć raczej ograniczone, na podstawie których mogą domagać się od organów rządowych przekazania im niezbędnej dokumentacji. Jeśli do zbadania określonej sprawy komisji potrzebny jest dokument opracowany przez urząd lub instytucję publiczną nie podlegającą kontroli parlamentarnej, lub ustne względnie pisemne informacje takich służb, wówczas, na wniosek komisji, premier lub właściwy minister podejmuje środki, by informacje lub niezbędna dokumentacja

środki, by informacje lub niezbędna dokumentacja zostały jej bezzwłocznie przekazane. Następnie komisja może, jeśli uzna to za konieczne, przekazać ministerstwu sprawozdanie z posiedzeń poświęconych dyskusji nad otrzymanymi informacjami.

Wszystkie fińskie komisje parlamentarne mają prawo do prowadzenia dochodzeń, ale nie mają tak szerokich uprawnień jak komisje śledcze w niektórych parlamentach. Nie mogą, na przykład, domagać się składania zeznań przez świadków prywatnych lub ekspertów, którzy nie są urzędnikami.

VI. FRANCJA

1. Podstawy prawne

W prawie francuskim podstawowe przepisy dotyczące powoływania parlamentarnych komisji śledczych nie są zawarte w konstytucji, lecz w art. 6 ordonansu z 17 listopada 1958 r. dotyczącego organizacji pracy obu izb. Ordonans został zmieniony ustawą z 19 lipca 1977 r. oraz ustawą z 20 lipca 1991 r. (NE 91-698), a także art. 140-144 regulaminu wewnętrznego Zgromadzenia Narodowego.

Ustawodawstwo francuskie nie przewiduje powołania wspólnej komisji śledczej Zgromadzenia Narodowego i Senatu. Każda z izb może natomiast powołać własną komisję śledczą badającą, niezależnie jedna od drugiej, tę samą sprawę. W takim przypadku obie komisje śledcze prowadzą równoległe własne dochodzenie, z którego zdają sprawę izbie, która je powołała.

2. Powołanie komisji

Komisja śledcza może być powołana na mocy uchwały podjętej większością głosów członków każdej z izb.

3. Czas trwania mandatu

Mandat komisji śledczych wygasa wraz ze złożeniem końcowego sprawozdania, najpóźniej w 6 miesięcy po podjęciu przez parlament uchwały o powołaniu komisji. Mandat trwa więc najdłużej 6 miesięcy. Ponadto, w myśl ustawy, mandat komisji wygasa z chwilą wszczęcia postępowania sądowego.

4. Skład komisji

Wymogi procedury w odniesieniu do komisji śledczych nie określają minimalnej liczby członków komisji. Natomiast maksymalna liczba członków została ustalona na 30. W praktyce należy przede wszystkim czuwać nad tym, by każda partia lub sojusz były reprezentowane w komisji, proporcjonalnie do liczebności danej grupy parlamentarnej i przez co najmniej jednego członka komisji.

5. Zakres działania i ograniczenia

Komisje śledcze obu izb mogą być powołane w celu zbadania określonych faktów lub funkcjonowania sektora państwowego (przedsiębiorstwa i/lub służby). W praktyce parlamentu francuskiego rozróżnia się dwa rodzaje komisji: komisje śledcze i komisje kontrolne. Pierwsze z nich badają sprawy, które mogą wywołać oddźwięk w opinii publicznej (np. finansowanie partii), drugie mają za zadanie zbadać działalność administracji publicznej w określonym sektorze życia gospodarczego, społecznego lub kulturalnego (np. energetyka, zatrudnienie, przemysł motoryzacyjny, itp.).

W myśl prawa, parlamentarne komisje śledcze nie mogą rozpatrywać spraw, które dają podstawę do wszczęcia postępowania sądowego lub w których toczy się już postępowanie. Jednak ściśle stosowanie pierwszego ograniczenia prowadziłyby do całkowitego zaprzestania działalności komisji śledczych, gdyż dotyczy ono wstępnej fazy postępowania sądowego. W

związku z tym, począwszy od 1971 r., powołanie komisji śledczej nie jest wykluczone z urzędu w razie wszczęcia postępowania sądowego, jednak uprawnienia śledcze komisji są wówczas ograniczone. W rezultacie, Zgromadzenie Narodowe już kilkakrotnie powoływało komisje śledcze w sytuacji, gdy postępowanie sądowe było w toku. Komisje były jednak tworzone z chwilą, gdy materiał obejmujący wszystkie fakty dające podstawę do wszczęcia postępowania został przekazany do sądu. Prace komisji nie mogły więc już obejmować tej sfery. Od niedawna fakty ustalone przez komisje śledcze są również brane pod uwagę w toku postępowania sądowego.

Ponadto, ponowne utworzenie komisji śledczej w sprawie, która już była rozpatrywana, może nastąpić po upływie 12 miesięcy od daty wygaśnięcia mandatu poprzedniej komisji.

6. Uprawnienia

Komisja śledcza ma prawo wezwać każdą osobę, której zeznania mogą być użyteczne dla dochodzenia, i przesłuchać ją pod przysięgą. Dotyczy to również urzędników, chociaż wówczas wymagane jest, *pro forma*, zezwolenie na składanie zeznań. Komisja może również domagać się w ramach powierzonego zadania przedłożenia jej wszelkich dokumentów urzędowych. Władze są zobowiązane do możliwie ściślej współpracy. Powinny przekazywać akta na prośbę komisji, o ile nie są to dokumenty tajne ze względu na bezpieczeństwo narodowe, obronność, stosunki zewnętrzne lub poszanowanie zasady podziału władzy. Poza tymi przypadkami, sprawozdawca komisji ma prawo nie tylko żądać przekazania mu akt, ale również, dla dobra dochodzenia, badać sprawę na miejscu.

Komisja może ponadto zastosować środki przymusu, aby zapewnić wykonanie swoich uprawnień. Świadek, który nie stawił się przed komisją, może być ścigany. Niestawienie się, odmowa składania zeznań lub złożenia przysięgi, odmowa przekazania żądanych dokumentów, składanie fałszywych

zeznań pod przysięgą i nakłanianie świadka do składania fałszywych zeznań podlegają karze (od 2 do 5 lat więzienia i od 50.000 do 500.000 fr. grzywny w zależności od popełnionego przestępstwa). Również oświadczenia kłamliwe są karane. We wszystkich przypadkach pociągnięcie do odpowiedzialności karnej następuje na wniosek przewodniczącego komisji. Ponadto komisja może domagać się, by Trybunał Obrachunkowy zbadał sposób zarządzania przedsiębiorstwami publicznymi znajdującymi się pod jego kontrolą.

7. Jawność prac

§ IV art. 6 ordonansu nr 58/1100 z 17 listopada 1958 r. wprowadził zasadę jawności przesłuchań komisji śledczych; przewidywał również, że komisje mają prawo podjąć uchwałę o tajności obrad.

Od czasu wprowadzenia ustawą nr 91/698 z 20 lipca 1991 r. zmian do ordonansu z 17 listopada 1958 r. przestrzegana jest zasada jawności przesłuchań, której komisja śledcza podporządkowuje się, stosując wybrane środki. W praktyce, wybór ten sprowadza się do odpowiedzi na pytanie, czy posiedzenia mają być jawne nie tylko dla prasy, ale również dla publiczności lub stanowić przedmiot transmisji telewizyjnej. Jest rzeczą oczywistą, że jawność może dotyczyć jedynie przesłuchań, a nie pozostałych posiedzeń komisji, które są zawsze tajne.

Od czasu wprowadzenia zasady jawności przesłuchań, wszystkie informacje dotyczące tych przesłuchań (data przesłuchania, nazwiska przesłuchiwanych osób) są publikowane w *Feuilleton* i *Journal officiel*.

Protokoły ze wszystkich przesłuchań są tradycyjnie załączone do sprawozdania, w którym znajdują się fragmenty przesłuchań, *in extenso*, ze wskazaniem nazwisk osób zabierających głos.

Od dnia wprowadzenia reformy w 1991 r. zasada jawności była przestrzegana w większości przypadków, chociaż kilka komisji utworzonych od tamtego czasu postanowiło utrzymać tajność. Mogła to być tajność bezwzględna

- *secret absolu* (tzw. posiedzenia "przy drzwiach zamkniętych" - *à huis clos*), kiedy komisja nie podaje żadnej informacji na temat przesłuchań, a protokoły nie są publikowane w załączeniu do sprawozdania. Ponadto, w takim przypadku, gwarantowana jest osobom przesłuchiwanym anonimowość ich wypowiedzi zawartych w sprawozdaniu (np. sprawozdania komisji śledczej w sprawie walki z próbami infiltracji mafii do Francji (1993) lub komisji śledczej powołanej w sprawie sekt (1995)). Inne komisje postanowiły wybrać tryb pośredni między jawnością a tajnością bezwzględną (posiedzenie tajne - *le secret*). Ostatnio dotyczyło to komisji śledczej powołanej w sprawie Crédit Lyonnais. Komisja ta postanowiła, iż jej przesłuchania i debaty będą tajne, natomiast wnioski podano do wiadomości publicznej zaś oświadczenia osób przesłuchiwanym były w całości lub w części jawne. Każdy świadek został poinformowany na piśmie o takiej ewentualności przed przesłuchaniem, ponadto została mu ona przypomniana ustnie przez Przewodniczącego komisji przed złożeniem przysięgi.⁴ W razie zastosowania zasady tajności komisja postanawia podać - lub nie - do wiadomości publicznej, w trakcie prac, nazwiska osób przesłuchiwanym i datę ich przesłuchania (tajność zwykła - *secret simple* lub tajność szczególna - *secret renforcé*).

8. Wyniki

Komisja śledcza sporządza sprawozdanie zawierające przedstawienie faktów i ich ocenę w związku ze śledztwem. Decyzje mające na celu realizację zaleceń komisji nie należą już do jej właściwości zgodnie z zasadą podziału władzy. Końcowe sprawozdania komisji śledczych są publikowane chyba, że izba odpowiedzialna za powołanie komisji podejmie na postawiony wniosek uchwałę przeciwną, wymagającą *votum separatum*. Presja polityczna, jakiej

---

⁴ Należy zauważyć, że ostatecznie komisja zdecydowała o jawności przesłuchań. Niektórzy świadkowie zwrócili się w trakcie przesłuchania z prośbą o nieujawnianie części ich zeznania. Ich prośba została uwzględniona.

poddawane są wówczas organy upoważnione do podejmowania odpowiednich środków zmusza je najczęściej do podjęcia działań w tym kierunku.

9. Praktyka

We Francji często korzystano z instytucji, jaką jest komisja śledcza.

VII. GRECJA

1. Podstawy prawne

W Grecji prawo dochodzenia przez parlament jest zapisane w konstytucji w art. 68(2), uzupełnione zaś art. 144-148 regulaminu wewnętrznego parlamentu.

2. Powołanie komisji

Komisje śledcze są powoływane na mocy uchwały parlamentu. W zasadzie wymagana jest dla jej podjęcia bezwzględna większość głosów obecnych na posiedzeniu członków parlamentu. W takim przypadku kworum stanowią dwie piąte liczby deputowanych. Powołanie komisji śledczych do rozpatrzenia spraw związanych z polityką zagraniczną i obroną narodową wymaga opowiedzenia się za takim wnioskiem bezwzględnej większości deputowanych. Wniosek o utworzenie komisji śledczej musi uzyskać poparcie jednej piątej ogólnej liczby deputowanych. Wniosek powinien być uzasadniony przez autorów.

3. Czas trwania mandatu

Czas trwania mandatu komisji śledczej jest określony w uchwale o jej powołaniu. Mandat może być przedłużony na podstawie specjalnej uchwały podjętej na posiedzeniu plenarnym. Prace komisji śledczej nie mogą trwać dłużej niż do końca kadencji.

4. Skład komisji

Skład komisji powinien uwzględniać układ sił politycznych w parlamencie.

5. Zakres działania i ograniczenia

Komisje śledcze mogą rozpatrywać sprawy szczególne związane z interesem publicznym. Nie istnieją prawne ograniczenia ich działalności. Ponadto specjalne komisje śledcze mogą być utworzone w celu kontrolowania instytucji lub przedsiębiorstw publicznych.

6. Uprawnienia

Uprawnienia komisji śledczych są identyczne z uprawnieniami sądów w postępowaniu karnym. Przewodniczący komisji uzyskuje uprawnienia sędziego śledczego w przedmiocie dochodzenia. W czasie dochodzenia jednemu lub kilku członkom komisji lub sędziom można powierzyć jasno określone zadania. Komisje mają prawo domagać się dostępu do wszelkich dokumentów, które uznają za użyteczne, nie tylko od władz państwowych, ale również od każdej osoby prawnej prawa publicznego lub prywatnego. Wszelkie działania podjęte przez komisję śledczą powinny być uzasadnione realizacją jej celów.

Uprawnienia śledcze komisji obejmują prawo wzywania do stawienia się każdej osoby fizycznej lub prawnej, podlegającej prawu publicznemu lub prawu prywatnemu. Świadkowie mogą być urzędowo wezwani przez sądy do stawienia się. Komisje śledcze mają prawo przesłuchiwać świadków, żądać opinii ekspertów i dokonywać weryfikacji na miejscu.

- Prawa świadków

Kodeks karny przewiduje kary za naruszenie przez świadków obowiązku składania zeznań, zgodnie z prawem karnym. Przewidziany jest jednak immunitet w związku z tajemnicą zawodową. Nie można więc przesłuchiwać urzędników i domagać się od nich, by wypowiadali się na temat dokumentów, których ujawnienie byłoby szkodliwe z punktu widzenia interesów państwa lub jego bezpieczeństwa, chyba że zostaną upoważnieni przez odpowiedniego ministra. Podobnie jak w innych państwach członkowskich, wnioski o przyznanie immunitetu innym grupom zawodowym są rozpatrywane przez sądy.

7. Jawność prac

Ustalenia komisji zostają przedłożone zgromadzeniu plenarnemu. Na wniosek jednej piątej liczby deputowanych, ustalenia te stają się ponadto przedmiotem obrad. Nie istnieją relacje formalne między komisjami śledczymi i środkami masowego przekazu. Komisje pracują przy drzwiach zamkniętych, a ich ustalenia, omawiane w toku debaty parlamentarnej, są przekazywane prasie.

VIII. IRLANDIA

1. Podstawy prawne

Tworzenie komisji śledczych nie jest przewidziane w konstytucji Irlandii, ale w art. 70-76 regulaminu wewnętrznego *Dáil Eireann* (Izby Deputowanych), i w art. 60 i 69 regulaminu *Seanad Eireann* (Senatu).

Komisje śledcze mogą być powoływane przez obie izby, wspólnie lub osobno, a więc w sposób niezależny. W razie powoływania komisji wspólnej każda izba tworzy własną komisję konstytucyjną, po czym obie zostają połączone. Członkowie są mianowani przez komisję selekcyjną.

2. Powołanie komisji

Komisja śledcza zostaje powołana na podstawie uchwały podjętej przez izbę zwykłą większością głosów. Chodzi tu o komisje *ad hoc*, które są powoływane jedynie w razie potrzeby.

3. Czas trwania mandatu

Czas trwania mandatu jest określony w uchwale o powołaniu komisji. Izba może wyznaczyć dokładny termin, w którym komisja powinna złożyć sprawozdanie parlamentowi.

4. Skład

Liczba członków komisji zostaje określona w uchwale o powołaniu komisji, żadne minimum nie jest tu przewidziane. Specjalna komisja selekcyjna desygnuje imiennie członków komisji. Skład komisji śledczej powinien odzwierciedlać liczebność przedstawicieli poszczególnych partii i ugrupowań

politycznych reprezentowanych w parlamencie. Przewodniczący komisji jest wybierany przez jej członków.

5. Zakres działania i ograniczenia

W zasadzie komisje śledcze mogą rozpatrywać wszelkie projekty ustaw i wszelkie sprawy związane z interesem publicznym. Przedmiot dochodzenie jest jednak ograniczony uchwałą o powołaniu komisji podjętą przez parlament. Dochodzenie komisji nie może wykraczać poza określone ramy.

- Zasady dotyczące spraw będących przedmiotem postępowania sądowego

Zgodnie z regulaminem Izby Deputowanych (Dáil) z 8 kwietnia 1993, deputowani mają prawo podjąć debatę w każdej sprawie związanej z "interese publicznym", nawet wówczas, gdy wszczęte zostało postępowanie sądowe, jednak pod warunkiem, że: 1) sprawa jest wyraźnie związana z polityką publiczną; 2) sprawa nie jest sądzona przez ławę przysięgłych; 3) nie ma prób wkraczania w kompetencje władzy sądowej; 4) jest to sprawa merytoryczna, prawidłowo przedstawiona z uprzednim powiadomieniem Izby. Jeśli jednak tego rodzaju sprawa stanie się przedmiotem debaty, deputowani są obowiązani unikać za wszelką cenę komentarzy, które "mogłyby faktycznie zaszkodzić postępowaniu".

6. Uprawnienia komisji i prawa świadków

Uprawnienia komisji śledczej są określone w uchwale o jej powołaniu. Komisje mogą, ogólnie rzecz biorąc, wzywać i przesłuchiwać świadków, wysłuchiwać opinii ekspertów i domagać się przedstawienia wszelkich dokumentów pisemnych. Obecnie komisja nie może stosować środków przy-

musu w celu egzekwowania swoich uprawnień. Ustawa, która dawała komisjom śledczym prawo do stosowania sankcji w toku wykonywania ich uprawnień, została uznana przez Sąd Najwyższy za niezgodną z konstytucją. Złożony został ostatnio projekt ustawy ("the Compellability, Privileges and Immunities of Witnesses Bill 1995") zmieniający tę sytuację. Ustawa ta przyznawałaby parlamentarnym komisjom śledczym szerokie uprawnienia do stosowania przymusu wobec świadków odmawiających stawienia się oraz w celu uzyskania dostępu do dokumentów, za pośrednictwem kontroli sprawowanej przez komisję etyki oraz sądów. Niektórzy przedstawiciele państwa byłiby, zgodnie z projektem, zwolnieni z obowiązku składania zeznań, podobnie jak osoby mające dostęp do poufnych informacji w związku z wykonywanym zawodem. Jest jednak mało prawdopodobne, by ten projekt ustawy został przyjęty wcześniej niż w połowie 1997 r.

Obecne ustawodawstwo irlandzkie przewiduje, że świadkowie stawiający się przed komisjami parlamentarnymi mają takie same przywileje jeśli chodzi o składanie zeznań (jeśli zdecydują się stawić) jak świadkowie zeznający w Sądzie Najwyższym. W praktyce oznacza to, że świadkowie chronieni są przed samooskarżeniem i oskarżeniem własnej rodziny, mają zapewnioną ochronę dobrego imienia i tajemnicy zawodowej. Sposób realizacji tych przywilejów podlega kontroli sądów.

7. Jawność prac

Prasa jest informowana z wyprzedzeniem o posiedzeniach komisji. Dziennikarze mogą się zwracać z pytaniami dotyczącymi prac komisji śledczych do służb informacyjnych parlamentu. Posiedzenia komisji są najczęściej jawne i prasa może w nich uczestniczyć. W czasie posiedzeń śledczych komisje obradują zwykle przy drzwiach zamkniętych. Komisja może w każdej chwili postanowić o zwołaniu posiedzenia tajnego (art. 79, 80 regulaminu

Izby Deputowanych, art. 78, 79 regulaminu Senatu). Sprawozdanie końcowe komisji zostaje przedłożone parlamentowi, a następnie opublikowane.

8. Wyniki

Sprawozdanie końcowe zawierające fakty ustalone przez komisję i wnioski z nich płynące zostaje przedłożone izbie odpowiedzialnej za powołanie komisji (lub obu izbom w przypadku komisji wspólnej). Izba nie jest zobowiązana do podjęcia debaty na temat wyników dochodzenia.

IX. WŁOCHY

1. Podstawy prawne

Artykuł 82 konstytucji Włoch przewiduje utworzenie komisji śledczej. Bardziej szczegółowe warunki stosowania tego artykułu są określone w art. 140-142 regulaminu Izby Deputowanych oraz w art. 162 i 163 regulaminu Senatu. Ogólnie rzecz biorąc nie ma zbyt wielu specjalnych przepisów regulujących kompetencję i procedurę parlamentarnych komisji śledczych. Dochodzenie może być wszczęte zarówno przez jedną z izb, jak i przez obie izby wspólnie.

2. Powołanie komisji

Komisje śledcze są tworzone na podstawie uchwały izby. Jednak, w praktyce powołanie komisji następuje na mocy ustawy..

3. Czas trwania mandatu

Akt powołujący komisję określa czas zamknięcia dochodzenia, wyznaczając datę przedłożenia sprawozdania końcowego parlamentowi lub, co zdarza się częściej, ustalając czas trwania mandatu (od chwili powołania komisji lub wejścia w życie ustawy ustanawiającej komisję).

Charakter aktu ustanawiającego komisję może wpłynąć na czas trwania jej prac. Komisja ustanowiona na uchwały izby kończy swoje prace wraz z końcem kadencji parlamentu. Natomiast prace komisji śledczej powołanej na podstawie ustawy zostają zawieszane w okresie między kadencjami, a następnie wznowione (wówczas skład komisji może się zmienić) w nowej kadencji parlamentu.

Mandat komisji śledczych może być przedłużony na podstawie aktu ustanawiającego komisję.

4. Skład komisji

Utworzenie komisji śledczych i desygnowanie jej członków podlega regułom proceduralnym, które mają zastosowanie do dyskusji nad projektami ustaw. Skład komisji powinien przede wszystkim odzwierciedlać układ sił w parlamencie. Każda grupa parlamentarna powinna być reprezentowana przez co najmniej jednego przedstawiciela, co określa skład minimalny komisji. Na przykład, komisja śledcza wspólna dla obu izb utworzona w dziesiątej kadencji liczyła 41 członków.

5. Zakres działania i ograniczenia

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, komisja może prowadzić dochodzenie w każdej sprawie związanej z interesem publicznym. Prawo nie przewiduje tu żadnego ograniczenia zakresu działania.

6. Uprawnienia

W ramach dochodzenia komisje śledcze korzystają z tych samych uprawnień i podlegają tym samym ograniczeniom co sądy. Mają dostęp do wszelkich urzędowych dokumentów niezbędnych do prowadzenia dochodzenia, o ile nie są to dokumenty tajne. Tajemnice państwowe nie mogą być zatajane przed komisjami śledczymi rozpatrującymi sprawy dotyczące przestępczości zorganizowanej. Władze i sądy mają obowiązek współpracy, a urzędnicy są obowiązani stawić się i zeznać przed komisją. Zgodnie z procedurą komisja może mianować swojego przewodniczącego jeśli izba upoważni ją do tego, co zresztą najczęściej ma miejsce. Komisja może również prowadzić dochodzenie "w terenie", poza siedzibą parlamentu, po uprzednim powiadomieniu przewodniczącego izby, która powołała komisję.

- Uprawnienia świadków

Świadkowie, którzy stawiają się przed komisją śledczą, nie są obowiązani do składania zeznań pod przysięgą, choć zostają poinformowani o odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywych zeznań (kara od 2 do 6 lat więzienia).

"Współpracownicy" komisji śledczych są obowiązani do złożenia przysięgi, iż będą przestrzegać poufności prac komisji, jak przewiduje to akt powołujący komisję. Było to przyczyną pewnych kontrowersji wokół obowiązku składania zeznań przed sądem, spoczywającego na przedstawicielach komisji. Powszechnie uznaje się, że sąd nie ma prawa naruszać "tajemnicy służbowej" komisji śledczej. Jeśli chodzi o tajemnicę bankową i zawodową, immunitet ten był uchylany w ustawach powołujących niektóre komisje śledcze, choć zdarza się to obecnie coraz rzadziej. Podejrzenie o nadużycie immunitetu zawodowego podlega dochodzeniu sądowemu.

Wyniki

Na zakończenie prac komisja formułuje wnioski, które zostają następnie opublikowane w dzienniku urzędowym Republiki.

X. LUKSEMBURG

1. Podstawy prawne

Artykuł 64 konstytucji Luksemburga przyznaje Izbie Deputowanych prawo do przeprowadzenia dochodzenia. Szczegółowe warunki organizacyjne i proceduralne, przewidziane w art. 167-179 regulaminu Izby, mają za podstawę ustawę specjalną z 18 kwietnia 1911 r.

2. Powołanie komisji

Izba Deputowanych postanawia o powołaniu parlamentarnych komisji śledczych.

3. Czas trwania mandatu

Mandat komisji śledczej wygasa z chwilą zakończenia jej prac lub rozwiązania Izby Deputowanych. Ponadto może być on zawieszony w związku z zakończeniem sesji, o ile Izba nie postanowi inaczej.

4. Skład komisji

Ogólne zasady postępowania przewidziane w regulaminie Izby Deputowanych mają również zastosowanie do powoływania składu komisji. Zgodnie z art. 16, komisje powinny liczyć co najmniej 5 członków i nie więcej niż 13. Każda grupa parlamentarna powinna być reprezentowana proporcjonalnie do swojej liczebności.

5. Zakres działania i ograniczenia

Zakres działania komisji śledczych jest nieograniczony pod warunkiem, że będzie przestrzegana zasada podziału władz. Do właściwości sądów należy w szczególności określenie odpowiedzialności sądowej (karnej). Proces ustalania faktów przez komisje parlamentarne jest traktowany jako całkowicie niezależny od postępowania sądowego. Nie chodzi bowiem o dochodzenie typu sądowego, lecz o polityczną ocenę ustalonych faktów. Dlatego też obie formy dochodzenia mogą współistnieć lub następować kolejno po sobie.

6. Uprawnienia

W myśl art. 170 regulaminu Izby Deputowanych, komisje śledcze mają uprawnienia sędziego śledczego w ramach postępowania karnego. Tymczasem te szerokie uprawnienia mogą być ograniczone w momencie powoływania komisji przez Izbę Deputowanych. Nie mogą być natomiast delegowane osobom trzecim, z wyjątkiem prawa Izby lub komisji do przystąpienia, w razie potrzeby, w drodze delegacji do wykonywania specjalnie określonych zadań śledczych; misja ta może być powierzona jedynie sędziemu Trybunału Sprawiedliwości. Jeśli komisje śledcze uzyskały nieograniczone uprawnienia, mogą one wzywać i przesłuchiwać świadków (ewentualnie pod przysięgą) w związku z dochodzeniem. Mogą również przesłuchiwać funkcjonariuszy rządowych i urzędników administracji, którzy powinni uzyskać zezwolenie na składanie zeznań. Nie mogą oni jednak być przesłuchiwani pod przysięgą jako podejrzani lub przedstawiciele instytucji będącej przedmiotem oskarżenia. Z zasady władze są obowiązane do współpracy.

Jeśli komisje śledcze chcą przeprowadzić rewizję lub przewidują konfiskatę dokumentów lub korespondencji, powinny opierać się na specjalnych ustawach. Świadkowie, tłumacze i eksperci mają te same obowiązki wobec

izby, komisji lub wyższych urzędników sądowych co wobec sędziego śledczego; podlegają również tym samym karom w razie odmowy wykonania lub zaniebdania w wypełnianiu obowiązków. Osoby winne fałszywych zeznań lub przekupienia świadków lub ekspertów podlegają karze więzienia, są tymczasowo pozbawione czynnego i biernego prawa wyborczego a, w niektórych przypadkach, podlegają również karze grzywny (art. 175 regulaminu Izby Deputowanych). Winnych powyższych przestępstw ściga Prokurator Generalny. Ponadto postępowanie jest prowadzone w trybie kontradyktoryjnym. Wszystkie osoby objęte dochodzeniem mają prawo być przesłuchane, jak również domagać się podjęcia środków dochodzeniowych. Następnie komisja śledcza, stanowi o dopuszczalności wszczęcia dochodzenia.

7. Jawność prac

Posiedzenia, w czasie których są przesłuchiwanie świadkowie i eksperci, są jawne, chyba że komisja postanowi inaczej. Wszyscy członkowie izby mają prawo, w każdym przypadku, uczestniczyć w dochodzeniu, jednak bez prawa zabierania głosu.

Na zakończenie każdego posiedzenia komisje śledcze publikują krótki komunikat prasowy, w którym ograniczają się do podania stanu zaawansowania postępowania, nie relacjonując treści zeznań. Komunikaty prasowe są opracowywane przez komisję śledczą lub jej przewodniczącego; są publikowane po zaakceptowaniu przez przewodniczącego izby.

8. Wyniki

Komisja śledcza opracowuje sprawozdanie końcowe zawierające jej ustalenia i opinie. Sprawozdanie to nie pociąga za sobą żadnych skutków prawnych, może mieć natomiast poważne konsekwencje polityczne. Protokoły

stwierdzające popełnienie czynu przestępnego przekazywane są Prokuratorowi Generalnemu celem nadania im dalszego biegu.

XI. HOLANDIA

1. Podstawy prawne

Artykuł 70 konstytucji Holandii (*Grondwet*) przyznaje prawo do przeprowadzenia dochodzenia parlamentarnego. Wyżej wymieniony artykuł stanowi podstawę ustawy z 5 sierpnia 1850 r. dotyczącej dochodzeń parlamentarnych (*Wet op de Parlementaire Enquete* - WPE), znowelizowanej 7 września 1977 r. i 1 lipca 1991 r. Artykuły 137-150 regulaminu wewnętrznego Pierwszej Izby oraz artykuły 147-157 regulaminu wewnętrznego Drugiej Izby zawierają inne przepisy proceduralne.

W Holandii prawo do dochodzenia parlamentarnego może być wykonywane przez każdą z izb niezależnie lub wspólnie przez obie izby. Dochodzenie może być wszczęte przez komisję stałą lub przez powołaną w tym celu komisję śledczą.

2. Powołanie komisji

Komisja śledcza zostaje utworzona na pisemny wniosek istniejącej komisji lub jednego względnie kilku deputowanych. Wniosek musi być umotywowany. Poza przedmiotem dochodzenia, wniosek powinien również zawierać, w miarę możliwości, nazwiska świadków i ekspertów, którzy będą przesłuchiwani. Wniosek o powołanie komisji śledczej zostaje rozpatrzony przez powołaną w tym celu komisję. Komisja śledcza zostaje powołana na podstawie uchwały izby. Uchwała o powołaniu komisji, jak również nazwiska jej członków są publikowane w dzienniku urzędowym.

3. Czas trwania mandatu

Czas trwania mandatu komisji śledczej jest określony w uchwale o jej powołaniu i może zostać przedłużony również na podstawie uchwał tej samej izby.

4. Skład

Artykuł 1 WPE przyznaje obu izbom prawo do określenia liczby członków komisji i ich zastępców. Najczęściej liczba ta jest określona we wniosku o powołanie komisji.

5. Zakres działania i ograniczenia

Wyżej wskazane podstawy prawne dochodzenia parlamentarnego nie zawierają przepisów określających lub ograniczających zakres działania komisji, który jest bardzo szeroki i w zasadzie nie ogranicza się do kompetencji izby. Przedmiot dochodzenia jest określony głównie w decyzji o powołaniu komisji.

Specjaliści holenderscy mają wątpliwości czy można wszczynać dochodzenie parlamentarne w sprawach odległych w czasie, przestępstw karalnych oraz w sprawach o charakterze wybitnie historycznym. Przyjęto ogólną zasadę, według której z prawa do wszczęcia dochodzenia korzysta się tylko w przypadku, gdy inne działania nie przynoszą skutku. Zgodnie z art. 1 § 3 WPE, izba, która podjęła uchwałę o powołaniu komisji, określa przedmiot dochodzenia.

6. Uprawnienia

W Holandii komisje śledcze korzystają z szerokich uprawnień. Mogą one przesłuchać każdego obywatela holenderskiego i każdego cudzoziemca prze-

bywającego na stałe w Holandii. W razie potrzeby przewodniczący i inni członkowie upoważnieni przez komisję mają prawo powoływać świadków, wysłuchiwać opinii ekspertów lub wzywać ich do stawienia się przed komisją. Mogą również domagać się złożenia przysięgi. Osoby winne niestawienia podlegają sankcji lub karze więzienia (przymusowej). Osoby składające fałszywe zeznania ponoszą odpowiedzialność karną. Komisja ma prawo wglądu do każdego dokumentu niezbędnego do przeprowadzenia dochodzenia, jak również prawo wykonania jego kopii lub zapoznania się z nim w inny sposób. Ochrona interesów państwa, tajemnicy przemysłowej lub handlowej stanowi jedyny wyjątek od nieograniczonego w zasadzie prawa do uzyskiwania informacji.

- Uprawnienia świadków

Zgodnie z art. 3 WPE, każdy urzędnik jest obowiązany udzielić pomocy członkom komisji śledczej w ich pracy, przez złożenie odpowiedniego zeznania. Dotyczy to również ministrów i członków rządu. Urzędnicy mają prawo odmówić składania zeznań, by chronić interes państwa lub tajemnicę przemysłową. W takim przypadku, odpowiedni minister może być poproszony o przedstawienie bardziej szczegółowego uzasadnienia (art. 20 WPE). Ministrowie są obowiązani do udzielenia, w formie pisemnej, informacji, o które prosi komisja, o ile nie jest to sprzeczne z interesem państwa.

W myśl ustawy z 5 sierpnia 1850 r. o dochodzeniach parlamentarnych nikt nie może być zmuszany do ujawniania tajemnic handlowych lub służbowych przed komisją śledczą. Ponadto chronione są informacje poufne uzyskane w związku z wykonywaniem określonego zawodu.

7. Jawność prac i ich wyniki

Komisja śledcza sporządza sprawozdanie i przekazuje je izbie. Wnioski komisji zostają podane do wiadomości publicznej i stanowią instrument ogromnej presji politycznej, wywierając duży wpływ na dalszą działalność polityczną i ustawodawczą zgromadzenia parlamentarnego. Akta dochodzenia mogą być również opublikowane, chyba że komisja postanowi inaczej.

XII. AUSTRIA

1. Podstawy prawne

Artykuł 53 *Bundesverfassung* (konstytucji Austrii - B-VG) zawiera przepisy zezwalające na powołanie parlamentarnych komisji śledczych w austriackiej Radzie Narodowej (*Nationalrat*). Zgodnie z tym artykułem, Rada Narodowa może na mocy uchwały utworzyć parlamentarne komisje śledcze. § 33 regulaminu Rady Narodowej (GeoNR) przewiduje szczegółowe przepisy dotyczące trybu powoływania i procedur komisji śledczych. Rada Związkowa (*Bundesrat*) nie może powoływać komisji śledczych.

2. Powołanie komisji

Komisja śledcza zostaje powołana na wniosek jednego lub kilku deputowanych. Pisemny wniosek określający zarówno przedmiot dochodzenia, jak i skład komisji powinien być przedłożony przewodniczącemu Rady Narodowej. Aby komisja została powołana wniosek powinien uzyskać poparcie większości członków Rady Narodowej w obecności co najmniej 1/3 liczby deputowanych. Debata i głosowanie odbywają się na wniosek 1/5 liczby deputowanych, podczas odrębnych posiedzeń.

3. Czas trwania mandatu

W zasadzie czas trwania mandatu parlamentarnych komisji śledczych jest nieograniczony. Rada Narodowa ma jednak prawo określić termin zakończenia prac komisji. Jeśli termin ten zostanie przekroczony, przewodniczący komisji powinien przedstawić Radzie Narodowej uzasadnienie przedłużenia prac komisji. Rada może wówczas ustalić nowy termin złożenia pisemnego sprawozdania przez komisję śledczą. Prace komisji są zakończone z chwilą przedłożenia Radzie Narodowej sprawozdania. Ponadto, prace komisji ustają wraz z zakończeniem kadencji. Komisja może kontynuować prace w nowej kadencji pod warunkiem, że uzyska nowy mandat i ponownie zostanie podjęta uchwała o jej powołaniu.

4. Skład

Skład komisji śledczej przewidziany jest we wniosku. W komisji śledczej powinien zasiadać co najmniej jeden członek każdej partii reprezentowanej w komisji głównej. Wszyscy członkowie komisji powinni być członkami Rady Narodowej. Ustawodawstwo nie przewiduje minimalnej liczby członków komisji. Komisja wybiera przewodniczącego prowadzącego obrady.

5. Zakres działania i ograniczenia

Wyżej wskazane podstawy prawne nie zawierają przepisów wyznaczających zakres działania komisji śledczych. Przedmiot dochodzenia określa uchwała o utworzeniu komisji i jego zakres jest ograniczony. Jak wynika z pozycji art. 53 konstytucji w systemie konstytucyjnym, uprawnienia śledcze ograniczone są do działań władzy wykonawczej na szczeblu federalnym. Sprawy należące do kompetencji krajów związkowych nie mogą być przedmiotem dochodzenia.

6. Uprawnienia

Parlamentarne komisje śledcze mają uprawnienia sądu karnego w zakresie ustalania faktów. Zgodnie z par. 33, ust. 5 GeoNR, przepisy Kodeksu Postępowania Karnego mają zastosowanie do postępowania dowodowego w czasie rozprawy w sądzie pierwszej instancji. W związku z tym świadkowie i eksperci są obowiązani do stawienia się przed komisją śledczą. Obowiązek stawienia się ma w zasadzie każdy wezwany świadek. Dotyczy to również członków rządu. Natomiast urzędnicy, którzy zeznając złamaliby tajemnicę zawodową, i którzy nie uzyskali zezwolenia swoich przełożonych, są zwolnieni ze składania zeznań. Również adwokaci, notariusze, zarządcy powierniczy oraz osoby duchowne są zwolnieni z obowiązku składania zeznań na temat spraw powierzonych im w ramach pełnionych funkcji. Składanie przez ekspertów i świadków zeznań pod przysięgą, jak również odczytanie protokołu, ekspertyz i innych dokumentów odbywa się na mocy uchwały komisji śledczej. Jeżeli wezwany świadek nie stawia się przed komisją bez odpowiedniego usprawiedliwienia, może zostać doprowadzony pod przymusem. Przesłuchanie odbywa się z inicjatywy komisji śledczej i prowadzone jest przez organ polityczny. Sądy i wszelkie inne instytucje mają obowiązek uwzględnić wnioski komisji śledczej w sprawie przedłożenia dowodów. Wszystkie służby publiczne są obowiązane udostępnić dokumenty na wnioski komisji.

7. Wyniki. Jawność prac

Na zakończenie prac komisja opracowuje sprawozdanie końcowe zawierające wyniki dochodzenia. Komisja może w nim zawrzeć również oceny polityczne oraz zalecenia. Sprawozdanie zostaje przedłożone Radzie Narodowej i opublikowane. Rada Narodowa podejmuje odpowiednie rozstrzygnięcia w sprawie realizacji zaleceń komisji śledczej.

Jawność prac komisji jest ograniczona jedynie w czasie posiedzeń z przytoczeniem dowodów. Na mocy decyzji komisji przedstawiciele środków masowego przekazu mogą uczestniczyć w przesłuchaniach świadków i ekspertów. Rejestrowanie obrazu i dźwięku oraz transmisje telewizyjne i radiowe, jak również fotografowanie i filmowanie nie są jednak wówczas dozwolone.

8. Praktyka

W latach 1949 - 1990 (V-XVIII kadencja) zostało powołanych 15 komisji. Dwie z nich nie ukończyły swoich prac.

XIII. PORTUGALIA

1. Podstawy prawne

Artykuł 181 konstytucji Portugalii przewiduje możliwość powołania parlamentarnych komisji śledczych, zaś odpowiednie przepisy wykonawcze zawarte są w ustawie nr 5/93 z 1 marca 1993 r. Artykuły 255-259 regulaminu Zgromadzenia Republiki zawierają również przepisy dotyczące dochodzeń parlamentarnych.

2. Powołanie komisji

Dochodzenia parlamentarne są prowadzone przez specjalnie w tym celu powoływane komisje Zgromadzenia.

Dochodzenia mogą być wszczęte: a) na podstawie wyraźnej uchwały Zgromadzenia plenarnego, na bazie projektu lub propozycji rezolucji przedłożonej przez grupy parlamentarne lub deputowanych partii nie tworzących grup parlamentarnych, przez komisje parlamentarne, przez co najmniej 1/10 liczby deputowanych lub przez rząd za pośrednictwem Premiera; b) na wniosek 1/5 liczby deputowanych w liczbie nie przekraczającej jednego wniosku

na deputowanego i jednego na sesję parlamentarną. W tym ostatnim przypadku parlamentarne komisje śledcze powoływane są w trybie obligatoryjnym.

3. Czas trwania mandatu

Termin zakończenia dochodzenia zostaje określony w chwili powołania komisji śledczej. Jeśli uchwała powołująca komisję nie określa terminu, decyzję w tej sprawie podejmuje Przewodniczący Zgromadzenia Republiki, po wysłuchaniu opinii Konferencji przedstawicieli grup parlamentarnych.

Maksymalny okres prowadzenia dochodzenia, po którym wygasa mandat komisji, wynosi 180 dni. Uwzględniając umotywowany wniosek komisji, Zgromadzenie plenarne może wyznaczyć dodatkowy termin jedynie po to, by umożliwić opracowanie, rozpatrzenie i głosowanie nad sprawozdaniem końcowym oraz, ewentualnie, nad projektem uchwały.

4. Skład komisji

Przewodniczący Zgromadzenia Republiki ustala, po wysłuchaniu opinii Konferencji przedstawicieli grup parlamentarnych, liczbę członków komisji. Skład komisji powinien odzwierciedlać reprezentację partyjną w Zgromadzeniu Republiki.

5. Zakres działania i ograniczenia

Dochodzenia parlamentarne mają na celu zapewnienie przestrzegania konstytucji i ustaw oraz kontrolę działań podejmowanych przez rząd i administrację. Przedmiotem dochodzenia może być każda sprawa dotycząca interesu publicznego i mająca określone znaczenie dla wykonywania przez Zgromadzenie Republiki jego uprawnień.

Jeśli w sprawie będącej przedmiotem dochodzenia parlamentarnego zostało wszczęte postępowanie karne, z prawomocnym orzeczeniem o postawieniu w stan oskarżenia, dochodzenie parlamentarne zostaje zawieszona do czasu, gdy orzeczenie właściwego sądu uzyska prawomocność rzeczy osądzonej.

Podczas sesji parlamentarnej nie wolno powoływać nowych komisji śledczych w sprawach rozpatrywanych przez komisję już istniejącą lub komisję której mandat wygasł w tym samym okresie, chyba że pojawią się nowe okoliczności.

6. Uprawnienia

Parlamentarne komisje śledcze korzystają z wszelkich uprawnień śledczych przysługujących sądom. Mają więc prawo korzystać z pomocy organów śledczych i władz administracyjnych na tych samych warunkach co sądy.

Komisja śledcza może domagać się na piśmie od organów rządowych i administracyjnych lub od dowolnej osoby prywatnej udostępnienia informacji i dokumentów, które komisja uzna za niezbędne do prowadzenia dochodzenia. Udostępnienie tych informacji i dokumentów jest sprawą priorytetową i powinno nastąpić w ciągu dziesięciu dni, chyba że pojawią się okoliczności uzasadniające niedotrzymanie terminu. W czasie dochodzenia odmowa udostępnienia dokumentów lub złożenia zeznań może być usprawiedliwiona jedynie tajemnicą państwową lub tajemnicą sądową, zgodnie z ustawodawstwem w tej materii.

Po uzyskaniu zezwolenia Przewodniczącego Zgromadzenia Republiki komisje śledcze mogą wezwać każdego obywatela do złożenia zeznań oraz mogą dokonywać rekwizycji jak również zatrudniać specjalistów do pomocy w ich pracach. Niestawienie się lub odmowa złożenia zeznań przed komisją śledczą mogą być usprawiedliwione jedynie przepisami ogólnymi Kodeksu

Postępowania Karnego (np. przepisami dotyczącymi zwolnienia z obowiązku składania zeznań w sprawach objętych tajemnicą zawodową). Jednak funkcjonariusze, urzędnicy państwowi lub pracownicy innych organów publicznych w żadnym wypadku nie mogą odmówić stawienia się przed komisją. Mogą prosić o zmianę daty stawienia się wskazując na pilne obowiązki służbowe, pod warunkiem, że nie utrudni to dochodzenia.

7. Jawność prac

Posiedzenia komisji śledczej i dochodzenie są jawne, jeśli komisja tak postanowi lub też w niektórych przypadkach przewidzianych w ustawie, zwłaszcza gdy chodzi o: posiedzenia wstępne związane z objęciem mandatu, wyborem prezydium, uchwaleniem regulaminu i określeniem celów; posiedzenie końcowe, na którym odbywa się głosowanie i przedstawione zostają wyjaśnienia dotyczące przyjętego stanowiska w czasie głosowania nad sprawozdaniem i ewentualnie projektem uchwały; posiedzenia, których jawnością zainteresowani są zeznający świadkowie, o ile komisja uzna, że jawność nie przyniesie szkody celom dochodzenia ani skuteczności prac komisji.

Jedynie przewodniczący komisji, po wysłuchaniu jej opinii, ma prawo składać publiczne oświadczenia dotyczące spraw związanych z dochodzeniem.

Czynności komisji i wszelkie dokumenty będące w ich posiadaniu są dostępne z chwilą przyjęcia sprawozdania końcowego, o ile nie odnoszą się do materii chronionej tajemnicą państwową, tajemnicą sądową lub nie wymagają zachowania dyskrecji dotyczącej życia prywatnego zainteresowanych osób, ani nie stanowią zagrożenia dla tajemnicy chroniącej źródła informacji związane z dochodzeniem, chyba że zezwolą na to zainteresowane osoby.

Sprawozdanie z zeznań złożonych przed komisją śledczą może być oddane do wglądu lub opublikowane jedynie po uzyskaniu zgody autorów i Zgromadzenia Plenarnego.

8. Wyniki

Sprawozdanie końcowe komisji, z załączonym ewentualnie projektem uchwały, jest publikowane w Dzienniku Zgromadzenia Republiki, następnie przedstawiane na posiedzeniu plenarnym, które podejmuje nad nim debatę.

XIV. SZWECJA

Parlamentarne komisje śledcze jako takie nie są uznawane przez szwedzki *Riksdag*. Cała działalność Riksdagu może być w pewnym sensie potraktowana jako pełnienie funkcji kontrolnej wobec rządu i administracji. Niektóre prace stałych komisji parlamentarnych są porównywalne z pracami komisji śledczych. Wszystkie komisje stałe mogą podejmować inicjatywy w ramach swoich kompetencji i prowadzić przesłuchania (jawne lub przy drzwiach zamkniętych). Każda komisja może również oceniać i śledzić wcześniejsze uchwały *Riksdagu* we własnym zakresie bądź z udziałem rewidentów księgowych Rikstagu lub ekspertów zewnętrznych.

Komisja konstytucyjna

Podstawowym zadaniem komisji konstytucyjnej jest kontrola wyników uzyskiwanych przez ministrów w związku z pełnionymi przez nich funkcjami oraz sposobu wypełniania zadań przez rząd. W tym celu komisja może mieć dostęp do archiwów zawierających decyzje rządu oraz do wszelkich dokumentów z nimi związanych (łącznie z dokumentami tajnymi i poufnymi). Kontrola koncentruje się na aspekcie administracyjnym, a nie politycznym. Komisja może również wszcząć postępowanie sądowe przeciwko ministrowi zgodnie z prawem karnym (Rozdz. 12 Aktu o Formie Rządu - *Instrument du Gouvernement*). Każda parlamentarna komisja (lub każdy deputowany) może również wnieść do komisji konstytucyjnej wszelkie sprawy do

tyczące wyników uzyskanych przez ministra w związku z pełnioną funkcją lub pracą w ramach rządu.

Kontrola rządu dotyczy pewnych kwestii administracyjnych pojawiających się co roku. Jednak doroczna kontrola dotyczy głównie skarg deputowanych lub komisji stałej odnośnie różnych działań podjętych (lub nie) przez rząd. Eksport broni i amunicji oraz dochodzenie w sprawie zabójstwa premiera Olofa Palmego były najbardziej znaczącymi sprawami rozpatrywanymi w ostatnich latach.

Dochodzenie rozpoczyna się od zażądania od służb rządowych pisemnego sprawozdania. Dodatkowych informacji dostarczają sekretariat komisji lub władze publiczne. W niektórych przypadkach komisja zwraca się z prośbą o udzielenie informacji także do organizacji i osób prywatnych. Osoby prywatne nie mają jednak obowiązku udzielania informacji. Innym źródłem informacji mogą być również przesłuchania, które przeważnie są jawne.

Kontrola przeprowadzana jest w ciągu roku i kończy się zawsze w maju. Komisja przedkłada sprawozdanie parlamentowi. Sprawozdanie z zeszłego roku liczyło około 1.100 stron (z czego 300 stron stanowiły protokoły przesłuchań). Z reguły izba poświęca jeden dzień na debatę nad sprawozdaniem. Może sformułować krytyczne uwagi pod adresem właściwego ministra lub przegłosować wotum nieufności.

Rewidenci księgowi Riksdagu

Zadaniem rewidentów księgowych Riksdagu jest kontrolowanie działalności państwa. Kontrola ta obejmuje również działalność finansowaną przez państwo (władze lokalne i działalność prywatna). Mają oni prawo wglądu do dokumentów, danych i sprawozdań niezbędnych do przeprowadzenia dokładnej kontroli (Rozdział 12 Aktu o Formie Rządu, oddzielne akty dotyczące rewidentów).

Dostęp do dokumentów i prawo wzywania świadków

Akt o Wolności Druku (jeden z dokumentów konstytucyjnych) stanowi, że każdy obywatel szwedzki ma prawo zapoznawać się z dokumentami publicznymi (np. z dokumentami otrzymanymi lub sporządzonymi przez każdy organ władzy). Prawo dostępu może być ograniczone jedynie ze względu na bezpieczeństwo państwa, politykę zagraniczną, konieczność ścigania przestępstw, ochronę życia prywatnego jednostki itp.

Wyjątki od prawa do swobodnego dostępu do informacji powinny być prawnie zastrzeżone (Ustawa o ochronie życia prywatnego). Zgodnie z ustawą o ochronie życia prywatnego, tajemnica nie stanowi przeszkody w przekazywaniu informacji do Riksdagu, np. do komisji. Z drugiej strony - nie istnieje obowiązek dostarczania tajnych dokumentów. Komisja, która otrzymuje poufne informacje i pracuje nad nimi, jest obowiązana dostosować się do ustawy o ochronie życia prywatnego, co oznacza, że komisja sama decyduje o tym czy dokument powinien nadal być poufny dla osób trzecich (Rozdział 2 Aktu o Wolności Druku, Ustawa o ochronie życia prywatnego).

Zgodnie z Aktem o Riksdagu (regulamin), organy rządowe są obowiązane dostarczyć informacje i określić swoje stanowisko na żądanie komisji (Rozdział 4, art. 10 i 12a Aktu o Riksdagu).⁵ Rząd natomiast nie ma takiego obowiązku. Organ rządowy może przedłożyć żądanie komisji do decyzji rządu. W części otwartej posiedzenia komisji przedstawiciel władz państwowych nie ma obowiązku udzielania informacji objętych tajemnicą, dotyczących działalności tego organu (Rozdział 4, art. 10 i 12 Aktu o Riksdagu). Komisje mogą również zwrócić się o opinię do organizacji lub osób prywatnych, które nie są jednak obowiązane do jej wydania.

Rewidenci księgowi Riksdagu i Komisja Konstytucyjna mają zagwarantowany dostęp do wszelkiego rodzaju dokumentów.

---

⁵ Regulamin Parlamentu Szwecji.

Świadkowie

Osoby składające zeznania przed komisjami parlamentarnymi czynią to dobrowolnie, gdyż nie ma przepisów zezwalających na stosowanie przymusu wobec świadków. Zeznania nie są składane pod przysięgą, wobec czego immunitet nie istnieje.

XV. ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO WIELKIEJ BRYTANII I IRLANDII PÓŁNOCNEJ

1. Podstawy prawne

Ponieważ w Zjednoczonym Królestwie nie istnieje pisana konstytucja, nie istnieją również żadne stałe zasady dotyczące powoływania parlamentarnych komisji śledczych. Jeśli jedna z izb postanawia wszcząć dochodzenie, komisja uzyskuje uprawnienia delegowane przez tę izbę. Regulamin parlamentu zawiera jednak pewne przepisy dotyczące powoływania komisji śledczych zwanych *Select Committees*.

Należy zaznaczyć, że w Zjednoczonym Królestwie, zadaniem komisji parlamentarnych nie jest kontrolowanie rządu lub władzy wykonawczej przez prowadzenie dochodzenia w sprawie poważnych nieprawidłowości. Od 1921 r. dochodzenia w takich wypadkach są wszczynane przez *Tribunals of Inquiry*, składający się z prawników niezależnych od parlamentu. Komisje parlamentarne zostały pozbawione prawa do prowadzenia dochodzenia w sprawach publicznych dużej wagi, aby zapewnić dochodzenie niezależne od wpływów partii politycznych. Komisje powoływane przez parlament są raczej organami konsultatywnymi, mającymi za zadanie wykonanie badań poprzedzających wytyczanie polityki lub podjęcie działań parlamentarnych.

Sytuacja Zjednoczonego Królestwa jest wyjątkowa na tle innych państw członkowskich Unii Europejskiej jeśli chodzi o rolę komisji parlamentar-

nych, gdyż nie należy do nich prowadzenie dochodzenia i wskazywanie rządowi przypadków złego gospodarowania. Jednak w praktyce komisje stałe mają tendencję do podejmowania inicjatywy dochodzeniowej i z reguły nie wahają się, by wyrazić uwagi krytyczne pod adresem administracji, jeśli uznają to za niezbędne. Ponadto, tryb prowadzenia dochodzenia przez *Tribunals of Inquiry* w związku z malwersacjami rządu jest mocno krytykowany jako mało demokratyczny (pozbawia bowiem parlament jego funkcji kontrolnej nad rządem) i może podlegać manipulacjom jeśli chodzi o mandat, obsadę i środki finansowe.

2. Powołanie komisji

Komisje śledcze zwane *Select Committees* mogą być powoływane wspólnie przez obie izby (Izbę Gmin i Izbę Lordów). Takie przypadki są jednak niezmiernie rzadkie. Z reguły komisje są powoływane przez izby niezależnie. Przedstawiciele najważniejszych partii politycznych powinni być zgodni co do celowości utworzenia komisji śledczej. Istnieją stałe komisje śledcze i komisje *ad hoc*. Pierwsze z nich zajmują się na stałe udzielaniem konsultacji i dyskusjami dotyczącymi bieżących spraw politycznych, natomiast zadaniem komisji *ad hoc* jest badanie określonych dziedzin polityki.

3 i 4. Czas trwania mandatu i skład komisji

Nie istnieje obecnie żadna zasada proceduralna określająca czas trwania mandatu i skład komisji śledczych. Kwestie te reguluje uchwała o powołaniu komisji podjęta przez izbę. Istnieją trzy rodzaje komisji śledczych:

1) komisje, których mandat, liczba członków, kworum są określone w regulaminie parlamentu. Czas trwania mandatu odpowiada długości kadencji izby; członkowie są powoływani na ten okres;

2) komisje powołane na mocy "regulaminów tymczasowych"; istnieją od chwili przedłożenia propozycji o ich powołaniu do końca kadencji;

3) komisje utworzone na wniosek izby, która określa zakres ich działania, skład i uprawnienia. Komisje te są rozwiązywane z chwilą złożenia sprawozdania lub ich mandat wygasa z końcem kadencji.

W każdym wypadku liczba członków i kworum komisji są określone w uchwale powołującej komisję. W praktyce komisje liczą od 7 do 15 członków, a kworum stanowi obecność 3 członków.

5. Zakres działania i ograniczenia

Komisje śledcze mogą wszczynać dochodzenie we wszystkich dziedzinach pod warunkiem, że przedmiot dochodzenia jest objęty pełnomocnictwem, na mocy którego komisja została powołana. Komisja interpretuje ten zakres działania, wobec czego istnieje tu pewna elastyczność działania. Izba powołująca komisję może w każdej chwili zmienić lub rozszerzyć jej zakres działania.

Reguły obowiązujące w sprawach toczących się przed sądem

W systemie prawnym Zjednoczonego Królestwa parlament posiada najwyższą władzę (formalnie rzecz biorąc, monarcha w parlamencie). W związku z tym dochodzenia prowadzone przez komisję parlamentarną mogą w zasadzie dotyczyć każdej sprawy, nawet takiej, która toczy się przed sądem. Jednak praktyka polityczna wymaga, by parlament nie wpływał przez swoje oceny polityczne lub komentarze publiczne na te sprawy, w związku z czym, w praktyce, komisje śledcze unikają dochodzeń w sprawach toczących się przed sądem.

6. Uprawnienia

Komisja śledcza posiada uprawnienia nadane jej przez izbę, która ją powołała, i które mogą być w zasadzie nieograniczone. Komisje śledcze mają prawo przesłuchiwać świadków (z wyjątkiem członków parlamentu i ministrów zasiadających w rządzie) oraz żądać przedstawienia dokumentów i materiałów archiwalnych. Zgodnie z porozumieniem, funkcjonariusze i organy rządowe są obowiązane do współpracy w toku dochodzenia przez udostępnianie informacji i dokumentów.⁶

Rzadko się zdarza, by komisja wymagała od osób prywatnych składania zeznań w innym charakterze niż eksperckim. Kwestia praw osób prywatnych wobec komisji stałych nie jest rozstrzygnięta, zwłaszcza w świetle ostatnich dochodzeń w sprawie eksportu broni ze Zjednoczonego Królestwa na Środkowy Wschód. Komisje mogą domagać się złożenia przysięgi, jeśli uznają to za konieczne. Odmowa współpracy z komisją lub złożenie fałszywego zeznania mogą zostać potraktowane jako "zniewaga" podlegająca karze.⁷ Przykładem może tu być sytuacja, gdy świadkowie odmówili odpowiedzi na określone pytania pod pretekstem, że naraziliby się na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej lub naruszyliby tajemnicę zawodową. Ryzyko ujawnienia ważnych informacji handlowych jest z reguły uznanym powodem wstrzymania się od składania zeznań.

Aby zastosować środki przymusu, Komisja musi zabiegać o specjalne postanowienie parlamentu. Podobne postanowienie jest potrzebne, by komisja mogła utworzyć podkomisję i przekazać jej swe uprawnienia. Ponadto komisje śledcze są uprawnione do zwoływania posiedzeń nawet wówczas, gdy posiedzenia izby, która powołała komisję, są odroczone, a także do odbywa-

---

⁶ Za źródło bardziej szczegółowych informacji na temat obowiązującego kodeksu praktycznego może posłużyć odpowiedź Zjednoczonego Królestwa przekazana Komisji śledczej w sprawie wspólnotowego systemu tranzytowego - PE 216.783.

⁷ Od 1878 r. nikt nie został uwięziony za zniewagę parlamentu, a przymus wobec świadka po raz ostatni zastosowano w 1947 r.

nia posiedzeń poza izbą oraz do powoływania ekspertów i specjalnych doradców. Niektóre komisje kontrolujące pracę ministerstw mają prawo do wymiany zeznań w sprawach związanych z interesem publicznym.

7. Jawność prac

Komisja śledcza sporządza dla izby, która ją powołała, sprawozdanie zawierające opinie, wnioski i zalecenia większości członków. W Izbie Lordów sprawozdanie końcowe nie odzwierciedla różnicy zdań. Złożenie sprawozdania końcowego w parlamencie zamyka procedurę dochodzeniową. Parlament nie ma obowiązku podjęcia debaty na temat wniosków przedstawionych przez komisję, najczęściej jednak rząd przekazuje pisemną odpowiedź na kwestie poruszone w sprawozdaniu, która to odpowiedź stanowi następnie przedmiot debaty parlamentarnej.

W ramach systemu komisji śledczych nie istnieją stałe zasady regulujące tryb kontaktów z prasą, jednak komisje stosują się do szeregu umów w tym zakresie.

Komisje publikują w prasie informacje o swej pracy, informują o przedmiocie przyszłych dochodzeń, domagają się pisemnych wniosków i ogłaszają daty publikacji sprawozdań.

Zgodnie z art. 108 regulaminu, przesłuchania świadków są dostępne dla prasy i publiczności, można też przeprowadzać z nich transmisje radiowe i telewizyjne (pod warunkiem uzgodnienia ich z Parlamentarnym Kontrolerem Transmisji). Komisja może podjąć decyzję o przesłuchaniu niektórych świadków przy drzwiach zamkniętych; również obrady komisji odbywają się przy drzwiach zamkniętych. Zgodnie z art. 116 regulaminu, komisje przekazują prasie i zainteresowanym ministerstwom poufne kopie swoich sprawozdań na 48 godzin przed ich opublikowaniem. Oficjalna publikacja sprawozdań komisji jest często połączona z konferencją prasową.

C. ANALIZA PORÓWNAWCZA

Wszelka analiza porównawcza przepisów regulaminowych obowiązujących w państwach członkowskich powinna zaczynać się od elementarnej interpretacji roli parlamentarnych komisji śledczych. Należy zauważyć, że komisje śledcze pełnią dwie różne funkcje.

Z jednej strony, komisja śledcza może przyczynić się do przygotowania projektów ustaw w związku z przesłuchaniami i poszukiwaniem informacji. Z drugiej strony, pozwala na kontrolę władzy wykonawczej i wyjaśnienie niektórych nieprawidłowości dzięki kontroli działań rządu i administracji. Tylko w tym ostatnim przypadku, tzn. gdy prowadzi dochodzenie w sprawie nieprawidłowości, komisja pełni rolę, która jest jej przypisana, mianowicie podejmuje parlamentarną kontrolę władzy wykonawczej. Jedyne komisje wszczynające dochodzenie w sprawie nieprawidłowości mogą być uważane za komisje śledcze w rozumieniu konstytucyjnym.

Z analizy odpowiedzi otrzymanych z państw członkowskich wynika, że w wielu z nich komisje śledcze posiadają uprawnienia kontrolne, jednak nie we wszystkich. W Finlandii i w Szwecji komisje te nie istnieją, choć inne komisje mogą mieć podobne funkcje. Zjednoczone Królestwo stanowi przypadek wyjątkowy, ponieważ zadania polegające na przeprowadzeniu dochodzenia w sprawie nieprawidłowości są tam powierzane od 1921 r. instytucjom niezależnym od parlamentu i wykonywane przez przedstawicieli władzy sądowej. Ochrona dochodzenie przed naciskami ze strony partii politycznych, zapewnia jego bezstronność. Pozostałe państwa członkowskie stosują przepisy konstytucyjne dotyczące składu komisji i uznania praw mniejszości w celu zagwarantowania niezależności parlamentarnych komisji śledczych. Zjednoczone Królestwo stosuje więc własną, niezależną od parlamentu, procedurę w zakresie śledzenia nieprawidłowości w życiu publicznym. Należy pamiętać, że funkcje brytyjskich komisji śledczych ograniczają się do przygotowywania ustaw.

1. Podstawy prawne

Z porównania podstaw prawnych pełnomocnictw przyznanych parlamentarnym komisjom śledczym wynika, że prawo do prowadzenia dochodzenia jest zapisane w konstytucjach co najmniej 10 spośród 15 państw członkowskich. Wskazuje to na znaczenie, jakie się nadaje komisjom będącym instrumentami kontroli parlamentarnej. Konstytucje większości państw członkowskich ograniczają się do przyznania prawa do dochodzenia, jednak kilka spośród nich (np. konstytucje Włoch, Hiszpanii, Niemiec) zawierają bardziej dokładne przepisy odnośnie formy wykonywania tego prawa. Ogólnie rzecz biorąc, przepisy dotyczące reguł postępowania i uprawnień komisji są zawarte w specjalnych ustawach lub w regulaminach wewnętrznych parlamentów.

Niemcy wyróżniają się tym, że art. 44 *Grundgesetz* określa podstawowe zasady, nie zawiera jednak przepisów wykonawczych w formie wiążącej. W praktyce stosuje się tam zasady zwane "IPA". Należy jednak naprawić tę sytuację ustanawiając podstawy prawne.

We Francji prawo do wszczynania dochodzeń parlamentarnych jest uregulowane ordonanssem. Prawo to jest stosowane na podstawie specjalnych ustaw i niektórych przepisów regulaminu wewnętrznego. Zjednoczone Królestwo i Irlandia są jedynymi państwami członkowskimi, w których regulamin wewnętrzny parlamentów stanowi jedyną podstawę prawną do wszczęcia dochodzenia.

II. Powołanie komisji

W większości państw członkowskich parlamentarne komisje śledcze są powoływane przez jedną lub przez obie izby, w wyniku uchwały podjętej większością głosów. Jest to procedura stosowana przy powoływaniu komisji śledczych zwana "głosowaniem na zasadzie większości głosów". Zanim par-

lament podejmie decyzję, powinien wpłynąć odpowiednio umotywowany wniosek o powołanie komisji śledczej. Liczba deputowanych wymagana przy przedłożeniu wniosku jest różna w różnych państwach. Podczas gdy w niektórych (Dania, Holandia) wystarczy jeden deputowany, by wniosek przedłożyć, w większości państw członkowskich została określona wymagana minimalna liczba deputowanych. W Hiszpanii prawo do składania wniosku o powołanie komisji przysługuje również rządowi, dwóm partiom politycznym lub Prezydium; w Portugalii prawo przyznano rządowi, jednej partii politycznej i każdej istniejącej komisji parlamentarnej.

Niemcy są jedynym państwem Unii, w którym istnieje przepis dopuszczający głosowanie mniejszościowe nad wnioskiem o powołanie komisji, co pozwala jednej czwartej deputowanych do *Bundestagu*, domagać się powołania komisji śledczej, nawet jeśli większość deputowanych się sprzeciwi. Prawo do wszczęcia dochodzenia parlamentarnego uzyskuje więc status rzeczywistego prawa mniejszości, mającego na celu wzmocnienie opozycji w parlamencie. Narażanie rządu nie leży z zasady w interesie parlamentarnej większości, jest więc ona skłonna przyjąć postawę powściągliwą, wręcz przeciwstawić się powołaniu komisji śledczej mającej za zadanie kontrolę władzy wykonawczej. Należy podkreślić, że inne państwa członkowskie używają tego samego argumentu, by usprawiedliwić fakt, że do chwili obecnej została powołana tak mała liczba komisji śledczych.

III. Czas trwania mandatu

We wszystkich państwach członkowskich, komisje śledcze kończą prace z chwilą zamknięcia dochodzenia i złożenia końcowego sprawozdania. Rzeczywisty czas trwania mandatu komisji śledczej zostaje określony w uchwale izby, powołującej komisję. Jako komisja powołana przez parlament jest ona związana narzuconymi przez niego warunkami odnośnie czasu trwania mandatu. Z reguły parlament ma jednak możliwość przedłużenia mandatu. Po-

nadto, izba powołująca komisję ma również możliwość rozwiązania jej przed wygaśnięciem mandatu. Francja jest jedynym państwem, które systematycznie nakłania komisje śledcze do zakończenia prac najpóźniej w ciągu sześciu miesięcy od chwili ich powołania lub w momencie wszczęcia postępowania sądowego. Ponadto we Francji, jako jedynym państwie członkowskim, obowiązuje zakaz powoływania nowej komisji śledczej w sprawie, która była przedmiotem dochodzenia innej komisji śledczej, przed upływem 12 miesięcy od zakończenia prac tej ostatniej. A zatem wprowadzono tam bardziej niż gdzie indziej restrykcyjne warunki działania komisji (jeżeli chodzi o czas trwania mandatu).

W siedmiu państwach członkowskich (Austria, Niemcy, Belgia, Luksemburg, Hiszpania, Grecja i Dania) komisje automatycznie kończą swoje prace wraz z upływem kadencji. Jeśli zachodzi potrzeba kontynuowania dochodzenia nowo wybrany parlament powinien powołać nową komisję. Wynika to również z faktu, że komisja śledcza powoływana jest przez parlament, w związku z czym powinna być legitymowana przez tenże (nowo wybrany) parlament.

IV. Skład

W większości państw członkowskich nie istnieją przepisy ograniczające liczebność komisji śledczych. Z reguły przepisy gwarantują, że każda partia lub grupa polityczna są reprezentowane w komisji (przez co najmniej jednego członka) stosownie do ich pozycji w parlamencie. Zasada ta ma gwarantować każdej partii prawo do uczestniczenia w dochodzeniu. Komisje odzwierciedlają więc w mikroskali, skład parlamentów, które je powołały. A zatem proporcjonalne przedstawicielstwo poszczególnych partii określa minimalną liczbę członków komisji śledczych.

Wszystkie państwa członkowskie są zgodne co do konieczności ograniczenia liczby członków komisji. Jest to jedyny sposób na umożliwienie ko-

misji szybkiego doprowadzenia do końca skomplikowanego często dochodzenia i uniknięcia zastoju spowodowanego przedłużającym się procesem decyzyjnym lub innymi procedurami. Na tym tle wyróżnia się jedynie Irlandia, gdzie członków komisji powołuje specjalna komisja selekcyjna.

V. Zakres działania i ograniczenia

We wszystkich państwach członkowskich potencjalny zakres działania przyznany parlamentarnym komisjom śledczym jest bardzo szeroki. Mają one prawo do wszczęcia dochodzenia w "sprawach w interesie publicznym" lub w "sprawach o znaczeniu publicznym". Gdyby potraktować te sformułowania dosłownie można by dojść do wniosku, że komisje śledcze korzystają z prawa do wszczęcia dochodzenia praktycznie w każdej dziedzinie. Stąd w niektórych państwach członkowskich (Niemcy, Luksemburg, Belgia i Portugalia) wyraźnie stosuje się zasadę podziału władzy, by ograniczyć zakres działania komisji.

Z reguły przedmiotem dochodzenia nie mogą być sprawy nie podlegające zasadzie odpowiedzialności konstytucyjnej parlamentu. Chodzi o niedopuszczenie do sytuacji, w której prace parlamentarnej komisji śledczej mogłyby doprowadzić do nieprzewidzianego prawem przeniesienia uprawnień i wprowadzenia zmian w podziale władzy w państwie. W Niemczech ponadto przedmiotem dochodzenia nie mogą być sprawy bieżące podejmowane przez rząd. We wszystkich państwach członkowskich, przedmiot i zakres dochodzenia komisji określa decyzja parlamentu o jej powołaniu. Dochodzenie nie może wówczas przekroczyć granic powierzonego mandatu.

Zasady dotyczące spraw toczących się przed sądem

Wpływ toczącego się lub nieuniknionego postępowania sądowego na prace parlamentarnych komisji śledczych jest różny w zależności od państwa.

W niektórych państwach wszczęcie postępowania sądowego wyklucza podjęcie dochodzenia przez komisje lub automatycznie kładzie mu kres. W większości państw członkowskich uznaje się, że te dwa rodzaje postępowania są całkowicie od siebie niezależne. Wynika to z tego, że komisje skupiają się wyłącznie na politycznej ocenie faktów będących przedmiotem dochodzenia, podczas gdy postępowanie sądowe przynosi ich ocenę prawną. Zgodnie z zasadą podziału władzy, w grę wchodzić dwie całkowicie odmienne sfery władzy publicznej. Taka niezależność wyklucza w pewnym stopniu wzajemny szkodliwy wpływ obu ocen.

We Francji natomiast komisje śledcze nie mogą rozpatrywać spraw znajdujących się we wstępnej fazie względnie w toku postępowania sądowego. Komisja powinna przerwać swoje prace z chwilą wszczęcia postępowania sądowego. We francuskiej praktyce parlamentarnej ten rygorystyczny przepis uległ lekkiemu złagodzeniu, aby uniknąć zastoju prac w komisjach. W niektórych przypadkach dopuszcza się równoległość obu procedur, co zbliża Francję do pozostałych państw członkowskich. Podobnie w Irlandii daje się zaobserwować pewne złagodzenie podstawowej zasady zakazującej komisji prowadzenia dochodzenia równoległego z postępowaniem sądowym. W praktyce zdarzają się jednak wyjątki od tego zakazu.

VI. Uprawnienia

W niemalże wszystkich państwach członkowskich komisje śledcze mają podobne uprawnienia jak sędziowie śledczy w postępowaniu karnym. W niektórych przypadkach mają także zastosowanie przepisy dotyczące postępowania karnego. Często komisje śledcze mają prawo powoływania i przesłuchiwania świadków oraz wysłuchiwanie opinii ekspertów; w niektórych państwach, mają prawo przesłuchiwania pod przysięgą (np. we Francji i w państwach Beneluxu). W zasadzie członkowie rządu i funkcjonariusze również są obowiązani stawić się i zeznawać przed komisjami.

W ramach obowiązującej ogólnej zasady współpracy między władzami, przełożeni funkcjonariuszy wezwanych do stawienia się przed komisją powinni udzielić zezwolenia na złożenie zeznań. Jedynym usprawiedliwieniem niezłożenia zeznań może być ochrona tajemnicy państwowej lub przemysłowej. Złożenie fałszywych zeznań przed komisją pociąga za sobą odpowiedzialność sądową. Ponadto, praktycznie we wszystkich państwach komisje śledcze mają prawo żądać dostępu do dokumentów lub akt niezbędnych do dochodzenia. Również w tym wypadku jedynym powodem odmowy może być ochrona tajemnicy.

W większości państw członkowskich, wykonanie w drodze przymusu postanowień przyjętych przez komisję podlega zawsze właściwości sądów. Komisja może więc żądać stawienia się świadków, konfiskaty dokumentów i rewizji, ale żądania te muszą uzyskać zgodę sędziego. W większości państw członkowskich każde działanie dotyczące podstawowych praw obywatelskich należy do kompetencji sądów. Komisje śledcze są więc uzależnione od współpracy z sądami, co oznacza, że powinny wyraźnie uzasadniać konieczność zastosowania przymusu. Przepis ten pozwala na ochronę praw zainteresowanych osób.

VII. Wyniki

We wszystkich państwach członkowskich komisje zamykają dochodzenie składając końcowe sprawozdanie. Sprawozdanie to zawiera ustalone w toku dochodzenia fakty oraz ocenę komisji odnośnie przedmiotu dochodzenia. W Niemczech sprawozdanie końcowe zawiera również opinie odmienne od powszechnie przyjętego poglądu (wnioski mniejszości). W swoim końcowym sprawozdaniu komisja może również umieścić zalecenia mające na celu naprawę sytuacji lub wnioski w sprawie uchwały. Następnie zainteresowana izba na posiedzeniu plenarnym podejmuje debatę nad sprawozdaniem i po-

stanawia o zastosowaniu lub nie środków proponowanych w sprawozdaniu końcowym.

Sprawozdanie końcowe komisji śledczej nie pociąga za sobą skutków prawnych, ale może mieć poważne reperkusje polityczne. Sprawozdania końcowe są najczęściej publikowane, a będąca ich skutkiem presja polityczna zmusza parlament do podjęcia specjalnych działań. W związku z tym komisje śledcze stanowią skuteczny instrument kontroli parlamentarnej.

Z jęz. francuskiego tłumaczyła:

Helena Klugiel-Królikowska (BSE)

Weryfikacja prawna:

Beata Szepietowska (BSE)

Wersję polską opracował:

Andrzej Kubik (BSE)